

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennytte forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Efterretninger

angaaende

B y e n R i b e ,

udgivne
som Indbydelsesfrikt til den offentlige
Examen i Ribe-Cathedralssole
1839.

Syvende Samling.

Af

Dr. P. M. Thorup,
Rector, Professor, Ridder af Dannebrog.

R i b e 1 8 3 9 .

Trykt hos Chr. sal. Høghoff.

1

21 0 B

Fortsættelse og Slutning

af

de i **Programmerne for 1833 og 1835**

meddeelte

Antiquariske Bidrag

til

Nibe-Byes Beskrivelse.

(Med en lithograferet Grundtegning af Byen)

Min Gield til Læserne af vore Programmer har ieg denne Gang afsdraget. Velsbet er ikke betydeligt i Forhold til den Umag, som det har kostet at samle. Vel muligt, at min Tid og Glid kunde have været nytigere anvendt paa Undersøgelse af mere almindelig Interesse end denne, som kun var vente Paaskennelse hos dem, der enten else Ribe som Føde og Levested, eller sætte Priis paa saadanne Bøger, som Terpagers Ribe, og Aar, hvad der kan bidrage til flige Wærkers Guldstændigbed og Berigstigelse.

Blandt disse sidste Læsere er ieg dog saa heldig at funne nævne Hr. Conferentsraad Engelstoft, som den der først har opmunret mig til Arbeider i denne Retning, ligesom og Hr. Conferentsraad Werlauff og Hr. Justitsraad Molbeck, der begge have værdiget mine og mine Medlæreres Programmer af historisk Indhold en anbefalende Bedømmelse. Med oprigtig Ytring af den Læknemmelighed, ieg holder disse høitagtede Velvindere, leverer ieg her mit sidste Bidrag til Ribe Bøges antiquariske Bestrivelse.

I svrigt benytter ieg denne Leilighed til ogsaa at hevиде den gamle By og Skole, til hvilke en Mækle af Indbydelseskrifter har været indviet, de Føleller af Hengivenhed og Kærlighed, som ledsgagede mig under Arbeidet, og som i den nærmest hentundne Tid have fundet no og oplivende Næring.

Thorup.

N e t t e l s e r.

S. 8, §. 3 fra neden hans Jessen I. Hans Jessen.

— 10, Note 2, 1670—80 I. 1570—80.

— 14, Linie 18 klist af Regel Skomager I. Peder Notler.

— 34, — 12 udeholder I. udholder.

Min Formodning om Punderboden i Grønnegade (S. 7) er,
— som ieg siden har set —, den samme, der anføres i Danse Atlas S.
653, hvorfra ieg dog ikke er mig bevidst at have hentet den.

Da Grundtegningen savner en Maalestokk, bemærkes, at hele Udkastet,
om ikke just i enhver Ubetædelighed, staar i Forhold til Domkirken, hvis
Længde er 100 Alen.

SProgrammet for 1833 tog jeg Uffsed fra mine Læsere paa det Sted, hvor St. Clemens Kirke formodentlig har staet. Da jeg imidlertid ikke har opdaget noget Document, som kunde bringe denne sandsynlige Formodning, hvori Terpager, Forfatteren af den Danske Atlas, og Galthen ere enige med mig, til fuldkommen Visshed, meddeles her blandt Vilagene, under N. 1, det forrige Gang omtalte Skjødebrev af 1395, i hvilket St. Clemens Kirke nævnes, og hvoraaf man seer, at der har ligget en Gade østen for Kirkegaarden og et Straede eller, som man her folder det, en Slippe norden for samme. Af den sidste er nu intet Spor tilbage, og ligesaalidet af den første, hvis denne ellers, som det synes, er forskjellig fra Graabro-dregade.¹⁾) Dersom altsaa Galthen har nogen Hjem-

1) Forskjellig fra Graabro-dregade er idemindst den, hvorom det hedder i den gamle Vordebog: Ich bauer Boen en Gad, som gaaer østen fra St. Clemenskirke och ster up til Gadben. Som Claus Gehested haffuer lugt eptter paa den Ende til Kirkegaarden.

mel for sin Clementsgaath og Skovgaathsslippe, (Den første anføres ogsaa af Terpager og Hofmann,) maatte man vel søger dem her, østen og norden for St. Clemens Kirke.

At jeg aldeles ikke kan ansee Grydergaden for at være den forrige Clemensgade, følger af mine i oven nævnte Program, S. 37, fremsatte Anskuelser. Hvad den Danske Atlas isvrigt, uden at angive sin Kilde, bemærker: at St. Clemens Kirkegaard nævnes 1264, samt at Thuro Hartbo blev der begravet 1330, findes i Necrol. Ripense.¹⁾ Resten har Forfatteren øst af Terpager.²⁾ Fra St. Clemens Hjerding begiver jeg mig da med Læsernes Tilladelse, og opmuntret ved velvillige Paamindelser om Fortsættelsen, til

den sidste Hjerding.

Den bestaaer af 1, en Deel af Grønnegade, 2, en Deel af Storegaden, 3, Fiskergaden, 4, Skibbroen, 5, en Deel af Mellemdammen og endelig 6, en Deel af Nørreportsgaden, foruden adskillige saakaldte Slipper imellem disse Gader indbyrdes.

Til dette Quartier maatte altsaa den gamle Vormandsgade henregnes, hvis Terpagers: "hodie Nederdam" var rigtigt. Men at det er urigtigt, har jeg i mit forrige Program bemerket, uden dog at anføre mine Grunde. Han omtaler nemlig selv, S. 112, en Gaard, som ligger imellem Grønnergade og Vormandsgade. Hvorledes vil dette funne passe sig paa Nederdammen eller, med det nu almindeligere Navn, Nørreportsgade? Man maa naturligvis forestille sig begge de Gader, mellem hvilke Huset laa, som jevnsi-

¹⁾ Eusebius Scriptores r. d. T. V. p. 542 og 543.

²⁾ R. C, p. 58 og 383.

des løbende, saaledes som for Exempel Grønnegade og Fiskergade. Uden at have undersøgt Sagen nærmere foretrak jeg da med Danske Atlas, S. 621, at antage sidstnævnte Gade for Normandsgade. Men heller ikke denne Hypothes, som vistnok hidrører fra Grønlund, hvis Bidrag til Danske Atlas nævnes i Fortalen til den 4de Deel, vil funne holde Prøve. Af en Antegnelse i Skolens Exemplar af Ripæ Cimbricæ seer jeg, at Grønlund har bygget denne Formodning paa følgende Sted i den gamle Jordrebog: "Nør up i den samme Gadsh (Grønnegade) oc northelagh i Ga- den hauer Byen eth Herding Stig, som gar fra Grøn- negadsh oc vesten til den Gadsh, som kaldes Normands- gadsh." Men Fiskergade ligger jo ikke vesten, men tvertimod østen for Grønnegade. Desuden nævnes flere Gange paa samme Side i Jordrebogen Fisker- gaden udtrykkeligen. Af det anførte Sted maatte man altsaa snarere slutte, at Normandsgade var et ældre Navn paa Præstegade, som ligger vesten for Grønne- gade. Og at det virkelig forholder sig saaledes, viser Necrologium Ripense, p. 544, hvor det hedder, at Marqvard Skinkel ligger begravet paa vor Frue Kir- kegaard ved Stønten, hvorigjennem man gaaer til Normandsgaden (*juxta transitum dictum stœret, qui dicit ad Normangathæ*).

En saadan Stønte, ligend for Præstegade, vil En- hver funne erindre sig, som har kjendt den nu ned- brudte Kirkegaardsmuur; paa Grundtegningen i Danske Atlas er denne Gjennemgang betegnet, og ved at sammenholde dette Sted i Nekrologen med Jordrebo- gens ovenanførte Udtryk maal enhver Twivl i dette

Stykke forsvinde. Med Hensyn til Tiden sætter Lan-
gebek Nekrologens Antegnelse til det 14de Aarhundred,
Jordebogens stjønnes at være fra Midten af det 15de.
At Præstegaden ogsaa fordum er blevet kaldet
Nyergaade eller Overgade, og at den først omtrent i
Begyndelsen af det 16de Sec. har faaet sit nuværende
Navn, vil sees af Beviissedet hos Terpager, S. 26.

Da denne Undersøgelse har ledet os tilbage til
St. Clemens Fjerding, hvorhen Præstegade hører, og
vi befinde os nu ved Domkirkegaardens nordre Muur,
hvor Stænten fandtes, ud imod Præstegaden, vil jeg
blot bemærke, at det var her, i Bøddelgaden, det
ældste Raadhus stod, for i denne Anledning at op-
bevare blandt Bilagene (N. 2) Skjødebrevet, ved hvilket
Byen i Aaret 1448 overdrog Claus Thidichsen be-
meldte Raadhus i Magleffte for hans Gaard, som
laae i Grønnegade, norden for det nye Raadhus,
samt for en Deel af en anden tilstødende Gaard, som
han eiede. Dette Document maa have været Terpager
ubekjendt, eftersom han ikke beraaber sig paa det, men
paa en Antegnelse i Jordebogen, hvis Ord han noget
urigtigen ansører.¹⁾ Brevet viser, at det nye Raad-
hus da allerede var til, og følgelig sit han ikke, som
Galthen (og D. A., S. 642) siger, det gamle i Be-
derlag for det nye, men for et Par Bygninger, som

1) I Jordebogen læser Grønlund: Ich. haffuer Byen et Stenhuf, som
kalles gammel Rathuſ, som Claus Thidicen (Terpager: Didriksen) feck
aff Byen til Magleffte for the to Stenhuf i Grønnergad, som nu er
Bynkielder, oc sothen there efter II eller III Aar forend han
døthe, tba folde han 't. hennem) then same Stenhuf meth Jord til
Byen igden och skjette Byen then meth alle renthe (t. denne alle
Rente) Ao. Dai LVIII. Oc er Bødelie under then same Rathuſ.

Iaae ved Siden af dette og nu ere blevne forenede dermed. I denne nordre Deel af Raadhusets Bygninger havde Byen, ifolge Jorddebogen, en offentlig Viinkjelder.

Det nye Raadhus, som allerede før bemeldte Magestiske fandtes i Grønnegade, havde Byen ikke, som Terpager siger, kjøbt af Claus Thidichsen. Denne Beretning gjendrives af de endnu opbevarede Adkomstbreve, af hvilke de vigtigste ere optagne blandt Bila-
gene.¹⁾ At dette Raadhus forhen havde været Kjøb-

2) Under et Omslag med Paategning: Et Skisde og Breve paa det gamle Raadhuus i Grønnegade findes:

a, af Aar 1350. Paaskrift: pa et steenhws i Grønnergadh. Indhold: et Steenhus, pantsat af Jonas Bondes Enke, tilhændes Panthaveren Andreas Bondesen, da det ikke til rette Sid var bleven indløst.

Dette Document kan maa ske tiene til at oploose den stridige Theorie om det saakalde Pant til Brugelighed, hvis Oprindelse Etatst. Kolderup Rosenvinge sætter i en midlertidig Overdragelse af Ejendomsretten, hvilken Ret ved Pantets Indfrielse til den bestemte Term in tilbagevandtes, men i modsat Fald tabtes aldeles. (Retshist. 2 D. S. 26.) Med denne Anstueseelse synes ogsaa Bil. 9 at stemme overeens, hvor Debitor forpligter sig til en aarlig Jordskold af den pantsatte Jord. Ved denne Note ønsker Forfatteren, der er vindvist i det juridiske Studium, kun at henlede de Lovkyndiges Opmærksomhed paa disse Bilag.

b, 1351. Paaskrift: Pa bysens steenhws i grønnergaad den sender Side. Indb.: Skoede paa bemeldte pantsatte Ejendom, meddeelt Andreas Bondesen af Jonas Bondes Søn Hergerd.

c, 1394. Paaskr.: pa et steenhws i grønnergadh tuert offuer fra verhws. Indb.: Skoede til Byen paa den i forans. Documenter omhandlede Ejendom.

d, 1394. Uden Paaskrift. Indb.: Anders Henriksens Skoede til Poul Sidemanns paa en Jord i Grønnergade, der form. siden er afhændet til Raadskubhygningens Udvidelse.

e, 1433. Paaskr. Paa et huus og Jord i Grønnergadh. Indb.

mændenes Børs, hvilket efter Terpagers Vidnesbyrd almindeligen foregives, sees vel ikke af disse Brevstæber, men kan derfor gjerne forholde sig saaledes, da det ikke udtrykkeligen er nævnet, til hvilket offentligt Brug man havde tilkjøbt sig denne Eiendom. Den lage paa den østlige Side i Grønnegade, kun ved eet Huus adskilt fra Torvet.¹⁾ Det er bekjendt, at de fornemmeste Bryllupper holdtes paa Raadstuen; den havde derfor sit Stegers til Afbenyttelse ved saadanne Leiligheder.²⁾

Førend jeg gaaer videre, falder det mig ind, ved Eynet af Porsborg, at Hr. Adjunct Adler i forrige Aars Program, S. 51, yttrede nogen Twivl om, at det var rigtigt, hvad han S. 31 havde antaget, nemlig at denne Gaard beboedes af Lambert Baggesen. At skrive en Afhandling om denne Sag er visinok, som Forfatteren siger, næppe UImagen værdt; men i Forbigaaende vil jeg blot til Stadfæstelse af min Col-

et Huus med Jord vesten i Grønnegade pantsættes til Byen. Brevet vedkommer alsaa ikke egentlig Raadhuset.

f, 1448. Paaskr.: Skisdebreff paa den nordeste Hus af Raadhusen. Som nu er Winfielder. Med Gordrum neder til Tjærgade. Indh.: Claus Thidichsens Skioede paa de Bogninger, som han overlod Byen i Magesliste for det gamle Raadhuus i Boddelgaden.

a, b og c findes blandt Bilagene No. 3, 4 og 5.

¹⁾ 1573. Sabb. p. Joh. Baptistæ: Christen Sørensen Badstær tilstod et Huus i Grønnegade mellem Buens Raadhuus paa den norre Side og Thomas Prongs Huus paa det hørne ved Torvet.

²⁾ 1507, Oct 8. Jens Pedersen Trelund fikke til Niels Gribæk hans Huus og Gaardsrum paa Vesterside i Tjærgaden, nemlig Niels Gribæk's Huus, som han i Dag fikke af Jens Trelund paa Østerside, og Niels Tøgersens Jord, som han fikke af Byen paa Vesterside, strækende fra Gaden og indtil Raadstue-Stegers.

legas Formodning ansøre, at det i Ribe Byes Taxering 1661 den 8de Aug. hedder: "Sal. Lambert Baggesens grundmuret Adelhus, kaldet Vorsborg, som nu er meget brødfældig — 900 Sldr." Som Lambert Baggesens forrige Ejendomsgaard nævnes ligeledes Vorsborg i et Skjede af 29 Febr. 1676, der tillige viser, at hans Broder Laurids Baggesen havde boet paa Torvet i den tilstødende Gaard, som nu eies af Gjæstgiver Hølsch.

Hvad man skal forståe ved den Punderbod¹⁾ i Grønnegade, som den Ripedisse Nekrolog blot nævner, hensilles til Læserens Skarpsindighed at besvare. Mon ikke en Beierbod, der kan have staet i Forbindelse med Børsen?

Blandt Grønnegades Mærkværdigheder fortjener at ansøres, foruden den herværende Badstue, som Terpager omtaler S. 74, at det var i denne Gade, den navnkundige Skipper Hans Jessen boede.²⁾ Angaaende hans Seier over 9 Sørovere læses i Ripæ Cimbricæ en ester Foregivende egenhændig Optegnelse, som han skal have efterladt sig i en Bog, der havde tilhørt ham. Tildragelsen fortælles der saaledes:

1583, den 10 Aug., i Dagbræfningen, kom 9 Sørovere med et nyt Rosioker Skib til ham i Søen mellem Hamborg og Ribe, omrent paa 30 Favne dyb Vand, og indtoge med Magt hans Skib, hvilis hele Besætning var 3 Mand foruden ham selv. De

1) p. 534. „fundus in platea Grönergath prope p wnderbooth ad aquilonarem partem situatus.“ ad An. 1365.

2) 1573, Leverdag ante Esto mihi — omtales i et Tingssvidne æbet huus Begning og ejendom, som Karen Sørensdatter paa Quist nu vdi boer vdi Grønnegade nest norden op till Hans Jessen Skipper's huus han och nu selffudi boer.

"tornerede" og drak nu i hans Kartøi til hen imod Aftenen, da Vinen begyndte ret at virke, saa at de blev overstadiig drukne. Da steg Capitainen Alexander op paa Dækket med 3 af hans Karle og prøvede paa at kaste Skipperen overborde; men de blev selv skyttede i Søen af Hans Jessen og dennes Folk. Midlertid havde een af disse lukket Eugen for de 5 Røvere, som vare nede i Rahyten, og som Hans Jessen førte fangne til Ribe, hvor de blev halshuggede og deres Hoveder satte paa Stager i den Eng, som deraf skulde være kaldet Hovedeng. Skipperen blev ved denne Fægning selv saaret i sit venstre Been, een af hans Karle, Christen Nielsen, blev dræbt, og en anden skuffet gjennem Laaret med et Sværd. Røvernes hjembragte Skib og Gods blev registeret af Lehnsmanden, som her kaldes Albert Friis, og vurderet til 9000 Speciedaler, hvilket Kong Frederik den anden forærede Skipper Hans Jessen altsammen for den Livssfare, han havde været udi.

I denne Optegnelse forekommer flere Urigtigheder, som gjøre det tvivlsomt, at den er authentisk. For det første er Årstalet urigtigt. Efter Vidnesforhørerne forefaldt denne Begivenhed i Året 1573. Det var dernæst ikke mellem Ribe og Hamborg at han blev taget. Efter det Forhør som holdtes den 15 Aug. (Fred. ante ascensionis Mariæ) over de fangne Røvere Franciscus fra Mechelin, Hendrik fra Essens, Cornelius Clausen fra Amsterdam, Dode Neperde fra Grøningen og Dunckert Romyn fra Skotland, siges, at de toge hans Jessens Skib ved "Vester Ems" (V. Ems i Ostfriesland). Efter deres Forklaring spurgte Ansæren Alexander Hock, saasnart han var kommen

ombord paa Hans Jessens Skib, hvor de havde hjemme, og da han hørte, at de vare fra Danmark, svarede han: Jeg ere de Folk, jeg længe har søgt efter. Da Skipper Hans Jessen yttrede det Haab, at Capitainen ikke vilde gjøre ham nogen Fortræd (Ufyr) eller Skade, sik han det trøstelige Svar, at de Danske vare i hans Dine værre end Tyrker og Hedninger. 60 Skotter vare blevne halshuggede i Norge; men funde han overkomme 6000 Danske, da skulde ikke en eneste slippe med Livet. I det samme besalede han sin Styrmand at sætte Cursen mod Engeland, og da de vare komne Landet paa i Dags Seilads nær, bød Hans Jessen Sørøveren 100 Daler, om han vilde løbe enten til "Enkhusen, Maes eller paa Brüil," og der lade ham sælge sit Gods. Men Alexander spurgte ham, om han ansaae ham for gal, at han skulde lade ham beholde Skib, Gods og Liv for 100 Daler. Det havde han ingenlunde ifinde. — Saavel i dette Forhør som flere følgende tilstode Fangerne, at den saakaldte Capitain intet Raperbrev havde, men drev Sørøveri paa egen Haand. Franciscus fra Mecheln befjendte, at Hans Jessens Skib var det sjette han havde været med at røve; at han havde op holdt sig 2 eller 3 Dage paa Helgoland ("hellige Landt"), og at Præsten paa Den tilbød at sende ham i god Behold til "Holstæ" (Holsteen) eller et andet Sted; men han vilde ikke forlade Alexander Hock. — Rovernes Henrettelse fandt ikke Sted förend i November, saavidt jeg kan skjonne; thi det lykkedes dem at undvige af Fængselet, og de blevne først paagrebne i Husum. Franciscus fra Mecheln befjendte paa Retterstedet, at Dode Ripperde var den, som stak Laasen op med en Kniv og tog

Stangen fra Døren den Mat, han laae i Yderkamret,
hvorpaa de samtlige undkom.

Det er fremdeles urigtigt, at Hovedengen har sit Navn af Sorovernes Hoveder, som der blev satte paa Stager. Dette Navn forekommer allerede i den gamle Sordebog fra det 15de Aarhundrede, og i Raadstuprotocollen ved Aarene 1565 og 1567.¹⁾ Og endelig var Erik Lykke, ikke Albert Friis, Lehnsmand paa Riberhus i det Aar, da Begivenheden indtraf.²⁾ Optegnelsen er da næppe, hvad den udgiver sig for, Hans Jessens egenhændige.

Endskjønt Pilleporten er et Navn, som endnu har vedligeholdt sig og tillægges den Port ved den nordre Ende af Grønnegade, hvor Indkjørselfen er til Slotsbleggaarden: synes det dog ikke overflodigt at ansøre et Sted, som viser, at man nogenlunde kan forlade sig paa den nuværende Benævnelse med Hensyn til denne Ports Beliggenhed i gamle Dage. Et saadant meddeles i Noten.³⁾

En Gade, hvis Navn forekommer i Neerol. Rip.,

1) Sordeb. „En Engh som ligger norden og vestenn St. Peders Kirke och fallis huoe Enngb..“

Raadstuprot. No 1565 paasteften blev bortført Tuodes Eng, kaldet Hoed Eng til Else Lamberts for XIIIII Dal. 1567 Tuodes Eng houit Eng fest peder Vandel for XV Daler.

2) Erik Lykke Lehnsmand 1670—80.

3) 1573 ante Miseric. Dni. Efter Lehnsmand Erik Luhes Ordre blev taget Syn over det Gierde, som er sat længere ind til Gaden end de gamle huse tilforn stode, nede ved Pilleport i Grønnegade, og der besatdes da at være fra Grønnegades hårne og langs op ad Skovgade 8 Skar (af Gierdet neml.) mere udsat end forben; ligelæbes ud til Grønnegade var Gierdet ogsaa rykket længere frem end de gamle huse stode tilforn. Samment. progr. 1833, S. 27.

ansører Terpager slet ikke, nemlig Bothæmengade (p. 547) eller, som den paa et andet Sted (p. 534) kaldes, Bothmundgathe. Det sidste er formodentlig en Skrifteil, hvis der virkelig staaer saaledes i Haandskriftet, i andet Fald en Læse; eller Trykfeil; thi at det er een og samme Gade, reber Navnet Thetmar Tidemannsen, der efter begge Antegnelser var det omtalte Steds Beboer paa en Tid, som rimeligvis ikke kan være forskellig. Bathmængade, hvis Navn efter D. Atlas forekommer omrent paa samme Tid, nemlig i Begyndelsen af det 14 Aarh. (1311), er uidentvist ligeledes en afgivende Bogstavering af det først anførte Navn. Isaafald er der ingen Sandsynlighed for den samme steds (S. 621) fremsatte Gisning, at Badstuegade har været kaldet saaledes. Med større Rimelighed antager Galsten Bothmandsgaden, (det vil sige Baadsmandsgaden,) for eensbetydende med Fiskergade. Det sidste Navn gaaer ellers langt op i Tiden og forekommer i det af Claus Thidichsen 1448 udstedte Skjøde. Imellem dette Aar og det 14de Aarhundredes Begyndelse, da Thetmar Tidemannsen levede, maatte altsaa Baadsmandsgadens Navn være gaaet af Brug.

Skibbroen, som nu den hele Gade langs med Maen kaldes, omtales i det 17de Aarhundrede tildeels under Navn af Nyjord, hvorved den nordlige Deel, som sildigere er blevet opfyldt og bebygget, visnot betegnes.¹⁾

1) 1611, 3 Dec. Borger Niels Hansen gisder til Niels Nielsen sit Huus paa "Nyjord ved Skibbroen."

1614, 14 Dec. O. C. Rosenkrantz gisder til Christen Clemensen Marebæk et Huus "paa Nyjord, tvers fra Skibbroen, fra Adelgaden og ud til Fiskergaden."

Maaſkee funde det fortjene en Bemærkning, at de Jøder, som boede paa Skibbroen i Aaret 1680, ere noget nær de første, som have bosat sig i Ribe. For den Tid omtales ingen, saavidt mig er bekjendt, i Tingbogen. Det vilde heller ikke af historiske Grunde være sandsynligt, at de ret mange Aar før den Tid funde have opſlaet deres Hopæl her i Landet.¹⁾

Den sydliche Deel af Skibbroen, ligend for Toldboden, udgjorde i den ældre Tid Fisketorvet. At en Deel af samme sildigere er blevet bebygget, er kjendeligt nok af de ældre Bygningers Beliggenhed indenfor de nyere. Dette Torv nævnes i Erik Menveds latinske Pergamentsbrev af 1297. Forunderligt nok, at Terpager først giver Indholdet af dette Document saaledes paa Dansk: "at Hr. Espen Alagesen haver været paa Kong. Mai. Ting her udi Ribe paa Dammen (Nederdammen) mod Fisketorvet," og tilsvier dernæst en latinſt Oversættelse af disse Ord, efter hvilken Meningen bliver en ganske anden; ikke at Kongens Ting holdtes paa Dammen, men at en Eiendom, som Espen Alagesen folgte til Byen, laae paa dette Sted, i Nærheden af Fisketorvet. Fra Oversættelsen at slutte, er ved Uagtſomhed en Sætning udeladt i Dansken. Galthen holder sig desvagtet til den danske Text, men at Heilen juſt stikker i den, og ikke i den latinſte Oversættelse, viser det originale Kongebrev, som Terpager enten ikke har havt, eller ikke fuldkommen har funnet læſe, efterdi han, dets høie Ælde og Mørkvoerdighed

1) 1680, 6 Julii. H. J. Bech skrider til N. Pedersen Raadmand et Huus paa Skibbroen, ved Siden af det, som beboes af Is derne. Deres Navne ſeer man paa andre Steder være Isaac Joseph, Nathan Moses og Simon Hartvig.

uagtet, meddeler fun dets Indhold. Det findes her udførligen astrykt blandt Vilagene. (N. 6).

Den nuværende Toldbod er kjøbt til dette Brug den 5te Aug. 1661.¹⁾ Østen for samme laae i sin Tid Overmøllen, som Terpager, hvis Beskrivelse over Ribe udkom 1736, siger at være bleven ødelagt og afskaffet for faa Aar siden. — Men herved maa erindres, at Terpagers Manuscript var sendt til Trykken 1726, men opbrændte i Khvns Gldebrand, saa at han maatte leve et nytt, hvori Udstilligt af Uagtshed blev staende, som efter 10 Aars Forløb ikke saa ganske passer med Tiden. Han ønsker for Exempel Kong Frederik den Hjerde, der allerede var død 1730, et langt Liv. (S. 196) Efter Vandfloden 1696 er Overmøllen næppe nogensinde blevet sat i brugbar Stand. Hvorledes den da blev ødelagt, viser den derover optagne Synsforretning.²⁾ Af samme seer man,

1) 1661, 5 Aug. Joh. Knipper og Magnus Knipper fælder til Tolder Marturin Dupont paa Hs. K. Mai. Begne det Huus Joh. Ratlef forben i hoede mod Skibbroen paa Sønderside af Gaden, imellem K. Mai. Mølle mod Østen og Gal. Christen Kjeldsens Huus paa venstre Side.

2) 1696, 28 Jan. Syn over den Skade, Floden har gjort d. 18, 19, 20 og 21 Jan. paa Møllestrømmene.

a. Ved Overmøllen, som nu ligger øde, er alt Underværket bortskølet, saa Nebsaa løber frit igennem, og dersom der ikke bliver sat Stifborde, ville de andre Møller blive forlegne for Vand.

b. Har Vandet brutt ind paa den synde Side af Møllestrømmen og gjort et Døb af 4—6 Alen i Grunden, hvor før Hs. K. M. Møllers Stald og Bogning har staaret, og ud til Gal. Dr. Omeise's Huus, som nu maatte nedtages, og er der nogle Steder ikke over 2, 3 a 4 Al. fast Jord op til Toldboden, som ogsaa staer Fare, naar Vandflod igien indtreffer, dersom samme Jord ikke ved Bolværk bliver befæstet. Havde Doctorinde Omeis ikke nedtaget sin Stald, var den falden i Møllestrømmen.

at nogle til Møllen hørende Bygninger havde staet paa den sondre Side af Strommen, paa det Sted, som nu kaldes Dr. Ommeises Plads.

Den af den forrige Mølle benævnede Overmøllebro bortslyssedes af Vandfloden den 30 Dec. 1763, der ogsaa borttog Nybro og Sønderportsbroen.

Slusebroen, som i gamle Documenter omtales, formoder Terpager (S. 50) og Daniske Atlas (S. 623) var den samme som Midtmøllebroen. I den Ribe-ske Nekrolog forekommer dens Navn 1334 (p. 568) og 1369 (p. 552). At det netop er den selv samme Bro, bliver mere end blot Formodning, naar man sammenligner de twende nedenanførte Steder af den gamle Jordbog og af Tingbogen.¹⁾ Thi det Stykke Jord, som først Regel Skomager, og dernæst Lars Lime, efter Jordbogen, paaboede, maa jo være den samme Grund, som den Gaard stod paa, hvilken Lars Hansen Lime, efter Tingbogen havde kjøbt af Regel Skomager, og dens Beliggenhed, der paa det første Sted angives at være næst vesten op til Slusebroen, er paa det sidste Sted udtrykt: vesten op til Midtmøllen, hvilket altsaa maa komme ud paa eet. Om det er denne Mølle, som menes i Skjødebrevet af 1408, der læses hos Terpager, kan være Twivl underfaastet; thi deels ligger Midtmøllen umiddelbar ved

1) Jordb. St. hauer Byen eth Stykke Jord, som ligger vesten næst Slusbroen, som nu i Vere hauer Anna Åsers og Noller huart Mar 18 Skilling løbst. — Som nu Nis Hansen Smed paaboer. Nu Regel Skomager. — Nu Lars Lime paaboer.

Tingb. 1574, Torsd. ante Esto mihi: Pedder Notler Nioder Lars Hansen Lime sin Gaard, som han kibte af Regel Skomager næst vesten op til Midtmøllen og øster op til Pedder Baggesens Gaard.

Broen; men her omtales en Broæl imellem Møllen og Slusebroen, deels lader "inter molendinum et Slusbro" sig uden al Tvang forbinde med "aggere" og kan saaledes betegne Dammen mellem Slusebroen og (Over): Møllen, d. e. Mellemdammen.¹⁾

Nederdammen faldes derimod Molledammen (agger molendini) i et Testament af 1314 (R. C. p. 282), ved hvilket Hans Voltersen skjenkede sin Badstue paa Molledammen ved Steenporten til de Hattiges Afbetjening 8 Gange om Året. At Dammen her benævnes af Midtmøllen, vil næppe nogen drage i Twivl, da Badstuen laae, som man seer, ved Nørreport, og Nederdammen ogsaa ellers til Horsfjel fra Mellemdammen betegnes ved særegne Udtryk, f. Ex. i Necrol. rip. "agger inter portam lapideam et Slws", "agger juxta pontem Sluse", hvorimod Mellemdammen hedder i Erik Menveds Brev agger juxta forum piscinum.

Med Hensyn til Midtmøllens Elde er da Testamentets Udtryk: agger molendini, ligesaavel værdt at bemærke, som med Hensyn til bemeldte Badstue.

Eværs over for Midtmøllen, det andet Huus fra Broen, boede i sin Tid Borgmester Søren Jacobsen Stage.²⁾ Hans Datter Marine var gift med Historieffriven Hans Svane eller Svanning, og blev

1) p. 48. discretus vir Hans Naddy .. discreto viro Tuly Righælsen .. quendam fundum in aggere inter molendinum et Slusbro ad partem australem situm . . . seotavit ..

2) 1604, 30 Oct. Jens Andersen Guldsmed fælder til Jens Andersen Klone den Arvedeel, hans Hustrue Elisabeth Andersdatter et tilfalden efter hendes sal. Fader Anders Esstensen Raadmand i det Huus paa Nørreside af Nederdammen mellem Møllelusen paa Westerside og sal. Borgmester Søren Jacobsens Huus, som Jens Andersen Guldsmed i hoer, paa Østerside, strækende sig fra Adelgade til Ri-beraa.

saaledes Bedstemoder til Erkebislop Svane, hvis virksomme Deeltagelse i Enevoldsmagtens Indførelse er bekjendt nok. En Søn af bemeldte Søren Jacobsen Stage var Raadmand Anders Sørensen: en Mand, som for Ribe-Skole har en særegen Mærkværdighed, i det hans Drab gav Anledning til et Legat, der endnu tilhører Skolens Stipendiefond. Til denne Anders Sørensens forhen næsten aldeles ubekjendte Biographie har jeg samlet et lidet Bidrag, der tillige kan betragtes som nogle Træk til en Skildring af Tidsalderens Søder og Retspleie, hvorfor det tør haabe at modtages af mine Læsere med samme Velvillie, som de andre antiquariske Undersøgelser af topographisk Indhold, til hvilke det her knyttes.

Anders Sørensen var født i Aaret 1552; det viser den Indskrift, som er opbevaret i Terpagers Inscriptiones Ripenses, N. 148. At han var en Søn af Borgemester Søren Jacobsen, oplyses paa flere Steder i Tingbøgerne, hvor man blandt andet finder: at Raadmand Anders Sørensen den 4de September 1591 tog sit Skudsmaal at være født i Ribe af Fareren Sal. Søren Jacobsen, Borgemester samme steds, og Moderen Anna Sørensdaetter. Det er altsaa denne Anders, Søren Jacobsen Stages Søn, der af Terpager nævnes som Maigreve i Aaret 1577:¹⁾ en Omstændighed, hvoraf igjen folger, at han efter al Sandsynlighed paa den Tid har været Discipel i Latinskolens øverste Classe, da Maigreven i Neglen blev udvalgt blandt Mesterlectiens unge Mandssab.

¹⁾ p. 723.

Til deres Underretning, som ikke vide, hvad en Maigreve har at betyde, vil jeg tilføje Hector Falsters Beskrivelse: "Den 1ste Mai forsamledes Latinstolens Ungdom paa en Høi uden for Byen, Løghøi kaldet; derfra droge de (gjennem Nørreport) ind i Byen med en Maigreve i Spidsen. Dette var en Discipel af øverste Classe, som havde Hatten pyntet med Mai-grønt, og Klæderne besatte med Guld og Edelstene. Hørerne sluttede Troppen. Efterat man var kommen ind i Byen, gik Optoget til de Fornemmeres Huse, hvor man stillede sig uden for Døren, opførte en Sang og fik en lille Forering.¹⁾ Dagen endtes med et Maigrevegilde."

At nu just vor Anders Sørensens Navn er blevet foreviget af Terpager, medens Førglemmelse hviler over alle hans Førgængere og Efterfølgere i den samme sorte Grevestand, forklarer jeg mig enten deraf, at han muligen har vakt meer end almindelig Opmærksomhed ved sin Person og Dragt, eller snarere, at hans følgende Skjebne har givet Terpager Anledning til udtrykkeligen at nævne ham fremfor enhver anden. Nogle af mine Læsere have muligen allerede gjort den Beregning, at han maa have været en Ungersvend paa 25 Aar, da den maigrevelige Værdighed blev ham til Deel, og kanske forundret sig over, at Karle af den Alder endnu gif i Skole; men det er intet

1) Amoenit. philol. P. II p. 155.

2) Virkelig var han paa sit Epitaphium, der ikke mere er til, forestillet som en anseelig Mand, med et smukt Ansigt, der faldt saa meget mere i Øjnene, da de omkring ham knælende Sonner ingenlunde havde noget fordeelagtige Phystognomie.

Særsyn paa den Tid; man har Exempel paa en Discipel, som sad 10 Aar og derover i overste Classe alene. (Progr. 1827 p. 51.) — Mere maa bet forundre os, naar vi erfare, at han i sit 22de Aar havde begaet et Drab, og — ligefuld er vedbleven at føge Skolen. De nærmere Omstændigheder oplyses meget utilstrækkeligen i de Vidnesforhør, som Tingbogen indeholder, kun seer man, at den Dræbte hed Povel Hanssen, og var en Søn af Hans Jensen; at Hans Jensen besværer sig over, at nogle Skoledrenge, (i Nutidens Sprog Latinere,) som han havde ladet stævne til Vidnessbyrd, unddroge sig fra at give Møde, og endelig, at Borgemesterens Søn slap¹⁾) med at bøde 27 gode Daler til den Dræbtes Frænder, Kongen og Byen, hvorhos Familien sit Løfte om ydermere Godtgjelse, naar "Kjøbmændene kom hjem fra Elben."

Om vor Maigreve nogensinde er bleven academisk Borger, maa jeg lade staae uafgjort. Da Faderen juft døde i Aaret 1577, og udentvivl efterlod sig en betydelig Formue, vil jeg snarere troe, at Sonnen, der allerede havde naaet sin myndige Alder, har foretrukket strax at blive ripenskif Borger. I denne Egenstaaab finde vi, at han den 13 Dec. 1578 faaer Lov til selv, under edelig Angivelse, at lægge sig i Bystat, paa det at han ikke skal besvære sig over at være for

1) Han blev — som det hedder — svoren til sin Fred. — Naar Mans
deboden efter S. L. 2 B. 9 Cap. og Chr. 3 Reces, 21 C., var 18
Mark Penninge, udgjorde denne Bod oprindeligen 27 Daler, da
Daleren (sør Chr. 3) var beregnet til 2 Mark, og 1 Mark = 1 Lod
Selv. S. Knud Østerson Weile, S. 553. Men naar der nu (1577),
da 1 Daler var 3 Mark, betaltes ligeledes 27 Daler i Mandebod, maa
1 Mark Penninge altsaa være beregnet til 1 enhalv Mark gangbar
Mønt, eller til den oprindelige Værdi af enhalv Daler.

høit ansat; endfjøndt Magistraten formener, "at In-
gen i Ribeby har den Formuenhed til sin Skat, som
han." Desuagtet var han dog ikke tilfreds, men op-
sagde det følgende Åar, i Overilelse, som det synes,
sig Borgerstaben.¹⁾ Formodentlig er denne mundtlige
Erklæring snart igjen bleven tilbagekaldt. 1581 at-
traaer han Byens Viinfjelder tilleie. Man seer ders-
af, at han har givet sig af med Handelen og, da han
var en bemidlet Mand, ventelig drevet den i det
Store. 1589 møde vi ham i Raadmændenes Stække.
Om hans borgerlige Virksomhed maa jeg iøvrigt af-
Mangel paa nsiagtigere Efterretninger satte mig fort:
den synes at have været heldig, og velberegnet paa at
forsøge hans arvede Formue; thi endfjøndt en voldsom Død
borttrykkede ham tidlig, i den kraftfuldeste Alder, ef-
terslød han dog en Enke, som eiede Huse og Gaarde
i hver anden Gade i Byen,²⁾ og som lod Kjøbmands-
stube bygge og udrede paa egen Bekostning.³⁾ 4 Søn-
ner og 5 Døtre overlevede ham. Een af Døttrene,
ved Navn Anna, var gift med Bisshop Hegelund. Om
de øvrige Born kommer jeg siden til at tale. Forst
vil jeg meddele, hvad jeg af Tingbøgerne har samlet

1) Raadstueb. B. 10.

2) Navnligen i Fiskergade, Hundegade, Mads Hsines Gade, Mellemdam,
Nederdam, Pedet Dovns Gade, Saltgade, Skibbroen, Smedegaden,
Steenbogade, Sonderportsgade, uden at tale om de Huse og Eien-
domme, hvori hun eiede pant. Paa Nederdammen vare flere Huse
i Rad Anders Sørensens Eiendom. Et af disse folgetes efter Enkens
Død for 1500 Daler.

3) 1600, den 28 Febr. fører hun Klage for Netten over en Skibbygger,
som havde bygget hende og hendes Born et Skib, der sank ude paa
Raen. Det var rimeligtvis ikke det eneste hun eiede.

om den sorgelige Begivenhed, som berøvede dem deres Fader den 1 Mai 1598.

Det Vidne, som først blev afhørt i denne Sag, var Magister Jacob Svaning, en Søn af Historiographen. Til ham kom hans Morbroder, Anders Sørensen, ind om Eftermiddagen Kl. 3, tilligemed "Velbaarne" Hr. Hans Munch til Visselberg. Kort deraf efter blev Selvfabet uventet forsøgt med Herredsfogeden i Gjerding Herred, Søren Bramminge, og de sadde nu, som Magister Svaning udtrykte sig, i fred-sommelig Glæde indtil Kl. 9. Imidlertid var Herredsfogeden, for at jeg skal bruge Vidnets egne Ord, bleven slup drukken. Hans Kone vilde gjerne have havt ham hjem med sig; men han vilde ikke forlade saa gode et Lag. Da nu Velbaarne Hans Munch tog det fornuftige Parti at begive sig til No, og Naademanden, at gaae hjem, fik den sidste isinde paa Veien at see ind til sin Svigersøn, Bislop Hegelund, hvis lille Søn var syg. Herredsfogeden, i ovenmeldte Tilstand, gjorde Følgeskab. Dette er Indholdet af Mag. Svanings Udsagn for Retten.

Hæderlige Claus Grummesen (med dette Prædicat optræder han i Forhøret) vidnede fremdeles: Da han Kl. 9 kom hjem efterat have væretude i Byen i Bispegens Erinde, (han var fanske Almanuensis,) sad Anders Sørensen og Søren Bramminge ved Bordet hos Mester Peder, og efter adskillig Snak og Skjemt, som Søren og Anders, der bare gamle Venner og Dubbrødre, dreve med hinanden, gav man sig til at synge. Naademanden sang baade en dansk og latinſt Psalmie (*nisi dominus providebit*) og blev ved at quinkelere, som Claus Grummesen falder det. Bispen, hans

Datter og Vidnet selv stemmede i med. Efterat de nu havde sjunget en Stund og var blevne "fjænkede", stod Anders op og gik ud i Gaarden. Claus Grummesen og Este Christensen, Anders Sørensens Dreng,¹⁾ fulgte efter. Derpaa kom Søren ud, og, da de blevе opmærksomme paa ham, stod han med blottet Hoved og draget Sværd i Haanden, hvilket han svingedе over Hovedet, og pukkede paa, at han var en gammel "Hofkarl" (Cavalier). I det Samme vender Anders sig om, tager Filthatten op, som Søren havde tabt, og fastar den til ham. Da denne nu bød Værget frem mod Anders, svarede den sidste: Vil Du den Bei, det skal være mig en let Sag. Dreng, hent mig mit Spyd! — Saasnart dette blev ham bragt, holdt han det sivt frem mod Søren, dog uden at røre ham dermed, og tilføjede, at det aldeles ikke vilde være ham vanskeligt at svare paa slig en Opfordring, hvor paa han trak Spydet til sig igjen. Men just i dette Dieblik skyrede Søren, ligesom med en Snublen, ind imod ham; Anders, som blev det vær, tog med sin venstre Haand mod Sørens haire Skulder og raabte: Skaan mit Been, Broder, skaan mit Been! Imidlertid sik han sit Hanesaar. Han lod strax Spydet falde, holdt Venet op, og greb til Saaret med de Ord: Søren, nu har Du vel gjort, see der til mit Been! I denne Forsatning tyede han hen til Binduet og raabte, at hans Hase var heel overskaaren; jeg dør,

1) Han er vel kommen for at følge sin Hosbondes hjem. At et saadant Geleide var Skif og Brug, seer man af Skippernes Gildestraa: Et. stall ingen Mandz Svend eller Dreng komme til sin Hosbondt om Aften med Esster før 7 slaer, hvo som før kommer, stander uden Doren saa lenge til siaa slaer. N. D. Mag. 2 B. S. 161.

jeg doer strax! Ved dette Maab ilede Bispen ud, og hans Broder Jacob, Præsten i Darum, (som allerede var gaaet til sengs før ovenmeldte sildige Besøg,) kom ogsaa til. Ligeledes begges Koner. Evende Piger løb strax efter Badsjæreren.

Esse Christensens Bidnesbyrd var overensstemmende med Foransørtes, kun lægger han til, at Herredsfogden, efterat Ulykken var skeet, tog sin Tilflugt til Bisstoppens Kammer, hvis Dør gik ud til Forstuen, og da han strax efter kom tilbage derfra, fulgte Esse efter og holdt Die med ham, indtil han var kommen ind i sit Herberg. Han var dengang aabenhovedet og værgeløs.

Biskoppen, som var paa Visitsats i Harsyssel, afgav den skriftlige Forklaring: at begge Venner havde siddet hos ham en Timestid i al Enighed, hvorfor han intet befrygtede, da de gik ud i Gaarden, men blev siddende i "Dørnset" ved sit syge Barn. Da Maabet kaldte ham ud, var han først gaaet hen til Anders, som stod lænet op til Stuevinduet; men i det han vendte sig om og blev Søren Bramminge vær, staaende i Forstuen ved Kammerdøren med et draget Sværd, sagde han: Eia! hvad er her ilde gjort! hvortil denne taug, og imedens Bispen igjen henvendte sig til den Saarede, var Gjerningsmanden undvegen.

Præsten Segelunds Karl var ogsaa i Forhør og vidnede det samme som Biskoppen.

Endeligen berettede 3 Disciple: Thomas Sørensen, Jørgen Andersen og Hans Jørgensen, at da de kom fra Maigildet paa Skolen og gik igjennem Omgangen, havde de i Nærheden af Bispens Laage fundet et bledigt Sværd. Ligeledes havde Bidnet Evend

Knudsen, Hr. Knuds Søn i Darum, samme Aften fundet en Skede i Omgangen. Begge Dele havde Borgemesteren den følgende Dag ladet afhente.

Dette Bidneforhør, som hidtil er meddeelt, blev først holdt den 23 Mai. Imidlertid var Gjerningsmanden Dagen efter hin ulykkelige Begivenhed kommen paa fri Hod, da Byfoged og Raadmand Niels Nøvelsen med 3 andre Borgere: Anders Lydtsen, Hans Baritsær og Mads Hjort, havde ladet sig bevæge til at sige god for ham. Anders Sørensen var død den 4de Mai, og ved Syntsforretningen, som blev foretagen den 5te, var befundet, "at han havde faaet et Sting i sit venstre Been, bag neden for Knaæt til Kalven (Læggen), rigeligen 3 Fingre bredt, men oven for Knaæt, inden paa Laaret, ikke uden 1 Tomme bredt, hvilket ligeledes var kjendeligt paa hans Stromper og Buxer." Da Arvingerne om sider havde lagt Sag an mod Søren Bramminge og øfset af hans Cautionister, at de skulle bringe ham personligen tilstede, blev ovennævnte Forhør optaget. Samme Dag (den 23 Mai) mødte Præsten Peder Jensen i Bryndom, med 2de Samfrænder,²⁾ paa sin Broder Herredsfogdens Begne, som af Forloverne var indstevnet, og erklærede, at dersom den Tiltalte frit og uden al Feide maatte drage til og fra Byen, da skulle han gjerne møde til Ting og svare til sin Gjerning. Ogsaa havde samme Eid adskillige formaaende Velhendere: Hans Munch til Visselberg, Christopher Kruse til Sønderriis, Christen Lange til Bramminge og Grands Pøll til Starup, indfundet sig i Retten, og

²⁾ Benned Søpse i Bilslev og Therkild Søpse i Krogstrup. Den sidste var Herredsfogebens Svoger.

tilbøde Anders Sørensens Slægt og Venner at ville af yderste Formue, ja over deres Formue, med Guld og Penge udsone Søren Bramminges Brøde, naar Sagen i Mindelighed maatte blive afgjort; men, da alt var forgjøves, og Mag. Jacob Swaning, den Dræbtes Søstersøn, tilligemed Raadmand Bertel Struch, en Svoger af den Afsøde, erklaerede, paa Familiens Begne, "at de vidste ingen Dage og Stunde at unde dem, ei heller at holde Møde med dem, men ville forfolge samme Sags Manddrab, saavidt de kunde gjøre med Lov og Ret": blev Søren Bramminge med 12 Sandemænds edelige Udsagn dømt som Mor der og erklaeret fredlös den 13 Juli s. A. — ²⁾ Dog, efterdi Tongsmændene ikke aldeles ubetinget havde erklaeret ham skyldig, udvirkeude Lehnsmanden Albert Friis, at en Kongelig Commission blev nedsat, bestaaende af Christopher Kruse til Sønderriis, Eggert Ahbildgaard til Schodborg, Thomas Juel til Estrup og Frederich Munch til Krogsgaard, hvilke i Forbindelse med Borgmester og Raad i Ribe den 10 August afgave den Rjendelse, at Vidnesforhøret var ene sidigt, da man ikke havde tilstaaet den Anklagede fri Leide og billig Frist til sit Forsvar.²⁾ Sandemænds-

1) Den af Tongsmændene, som de kaldes, afgivne Rjendelse, led til Slutningen faaledes: Efterdi Søren Bramminge i hoe er desværre kommen for Skade og ihjelslug Gal. Anders Sørensen, og efter de Vidnesbyrds Rjendelse, de for dem hørte, desligestæ eftersom han har taget sagelsø Mand af Dage efter formønte Vidneshvidt, saa og havet ladet bekiende Mandssd over Graven: da svor de forte. Søren Jensen Bramminge fra sin Fred, imedens og faalænge som forte. Vidneshvidt stander ved sin fulde Magt.

2) Erklæringens Ord ere disse: "Fordi Søren Jensen ikke maatte fange Leide, Dage og Respit at svare til de forte Vidner: vidste de ikke

Hjendelsen af 13 Julii blev derpaa indanket af Lehnsmanden for Borgemester og Raad den 1 Sept. næstefter og hende magtesløs, deels paa Grund af dens lovstridige, ubestemte og betingede Form, deels fordi den retsgyldige Tid af 6 Uger var forlængst udløben.¹⁾ Hvilke Skridt nu fremdeles den Dræbtes Familie har gjort, finder jeg ikke nogen Oplysning om; men den 27 Marts 1599, formodentlig efter et nyt Forhør, er Sagen atten optagen til doms, med samme Udfald som første Gang, men uden hin paaankede Feil i Formen, da Tongsmændene dennesinde uden alt Forbehold afgave den Rjendelse: at, efterdi Søren Jensen Bramminge (desværre) havde ihjelslaaet Gal. Anders Sørensen, og efterdi han havde dræbt sageløs Mand, sovne de forne Søren Jensen Bramminge en fuld Manddød over og fra hans Fred. — Om Sagens videre Forfølgelse for høiere Domstole, er mig intet

Bidnerne saa usiagtig at være tagne, saa de kunde ved Magt blive, dog hvis Bispevisnes Vidnesbyrd og Veretning sig belanger, finde de samme ind for sin tilbørlige Dommer.“ Denne Commissions Medfættelse i en Drabsfag forekommer mig saa meget mærkeligere, da Commissariers Brug ved den Kallundborgste Reces (1576,) C. 2, ydtrykkelig blev indskrænket til Afgisrelse af Sager angaaende Herredskiel og Markeskiel, efter foregaaende Sandemandshjendelse. Men den Commission, hvorom her tales, var heller ikke udrustet med den dømmende Magt, kun bemyndiget til at afgive sin Betænkning. Derfor udfordres en Dom af Borgemester og Raad til at cassere Sandemandenes Hjendelse.

1) "Efterdi", hedder det, "Tongsmændene ikke efter Kongelig Majestets aabne Mandat saa og efter vores Stadsret have gjort deres Tongudi forte. Drab endeligen og uden al Om inden 6 Uger § Dagen efter Loven: vide vi ikke samme uendelige Tong ved Magt at kunne blive". — Ved den Kallundborgste Reces, Cap. 4, var nemlig forbudt at aftsige uendelige Domme, og (C. 5) at opsette nogen Sag længere end 6 Uger.

videre besjendt, end at Enkens Sagfører Niels Lunde den 7de Junii 1602 forlangte Processens Omkostninger godtgjorte af Forloverne med 500 Daler, og forte dem blandt andet til Regning: Vedkommendes Reiseomkostninger for at hente Stævning og Dom i Viborg,¹⁾ og ligeledes deres Fortæring paa Keiser til Kjøbenhavn i Anledning af Sagen. Man skulde da næsten troe, at den fra Landstinget er appelleret i tre-die Instants til Rigets Cantsler, endfjordt der ikke udtrykkeligen tales om nogen Stævning, som gav Anledning til den sidste Reise. Ogsaa seer man af Regningen,²⁾ at et Forlig var prøvet og indledet med

- 1) Skjænt Malm og Ribe vare undtagne fra Landstingets Jurisdiction ved Fdg. af 6 Jun. 1586, seer man dog af dette Ex., at Sager, som i første Instants vare afgjorte ved Sandemændsæd, fra hvilken ingen Appel almindeligvis fandt Sted, under særegne Omstændigheder gik til Landstinget her fra Ribe ligesom fra andre Byer. Efr. Etatør. Kolderup Rosenvinges Nærhistorie 2 D., S. 220.
- 2) N. N. vontne, Att Niels Hansen Lunde hand liudelig idag for ting dom, Eftid vct. dr. aff Niels Pouellsen, Anders Lydicksen, hansk Wardscher och Mah hidortt, Som Kirstine S. Anders Seuerinsens och hindis Øren biffuer anwend paa thend Dottslags thrette, først biffuer the gissuet M. Jacob Guane 2 ct. dr. — Noch biffuer Øren Anderssen thuinde gange fortherid till Viborg fremb ocb tilbage att hentte steffning och dom som er berettet for hannem 24 dr. Diskligeste biffuer forne. M. Jacob Guaning paa forne. S. Anders Sørensens Arsfuingers Begne fortherid att hentte dom vdi Viborg med beste wogen och en Karll 16 dr., — It. biffuer Kierstine Andersskone och Jens Klone forrest till Kispne biffn, med beste wogen, och en Karll, fortheridther i Kispne biffn i 14 Dage, Regnid samme Ær se fremb och tilbage 50 dr., Noch paa nu biffuer forne. Kierstine Andersskone forreighed till Kispne biffn paa same Sag fortherid 40 dr. It. biffuer forne. Kierstine Andersskone belosted och wdagd till wiin Gucker och hamborg all Æter M. Anders och godt Folch flere vaar vdi hindis huus paa en Forlig 16 dr.. herfor uden biffuer forne. S. Anders Sørensens Arsfuinger

Viin og Hamborger Øl, men uden den tilsigtede Virkning. Ligesom nu den seirende Part holdt sig til Forloverne om Erstatning af Processens Omkostninger, saaledes søgte disse igjen Søren Gramminges Hustru, der brugte hans Gaard i Hode, uden at holde dem stadesløse for de Udgifter, som var en Folge af deres Forløste. Efter en ved Tingbogen opbevaret Concept, hvorfra fun et Par Linier under 23 Aug. 1602 er indført, men aaben Plads levnet til Nesten: funde det synes som om Forloverne endeligen havde beqvemmet sig til at udbetale de forlangte 500 Daler, hver for sin Deel 125, og derpaa at have faaet deres Forløstebrev udleveret; men Underhandlingen maa være blevet afbrudt og forstyrret, i det den skulde føres til Protocollen, saavidt man nemlig kan sjonne af Gavebrevet til Nibe Latiniske Skole, udstedet den 25 Februar 1604. I dette omtales et Forlig, sluttet ved Albert Scheels Mægling den 22de Marts 1603, som det Aectsykke, der om sider gjorde Ende paa den fast i

nu paa 4 Maars thild werid forbindritt och opbolditt af forne. vittsloftige thrette fraa anden theris nattige Bestilling, forsatt och forspilt ther osuer som hannem er berezt osuer 2 ct. dr. foruden thend vliidelige stade forne. S. Anders Sørenssens Boren endnu daglige Dag liider off theris S. Faders Død Com her icke kand opregnis, hvortill forne. Niels Pouelsen, Anders Lydiksen, hansk Wardscher, och Maaz hjortt Suarezde hannem och sagde, At efter thi forne. Niels Sichter thennem, Att forne. Kierstine Anderskone og hendis Boren haffue forsatt och fortherid forne. pendinge som foruitt. staar, mener the, At hun haffuer ikke forsatt eller fortherid thens nem for theris forsammelse Skold Efterthi huerken hun eller hindis Boren haffuet ikke stessnet eller kalditt thennem het vdaff Boen for theris Forhommelise Skold entben till Viborg eller Kispnehaffn Och meente the att thet et en ignactige Veretning indtil saa lenge han kand beuise thet, paa huad dag thind och sted same pendinge ere udgiffne.

5 samfulde Åar forte Nietsstrid. Ved dette Forlig fritages Borgensmændene for alle Sagens Omkostninger, som blive at udrede af Søren Bramminge; de skalde have deres Forpligtelsesbevis tilbage; Unders Sørensens Enke og Slægt bevilger Søren Bramminge Fred og lover at anbefale ham til Hs. Maj. Kongens Benaadning, hvorimod han forbindes til at udbetale 400 gode Daler til Understøttelse for trængende Skoledisciple, dog under den Betingelse, at han erholder Fred og Benaadning af Kongen; i andet Fald betaler han Intet. At han erholdt den Kongelige Benaadning, derom vidner den Dag i Dag Kirstine Lauridsdatters Legat.¹⁾

Endnu et Par Ord til Slutning om den øvrige Familie. Den 17de Oct. 1607 gav Jens Andersen Klyne (efter en paa den Lid almindelig Skif forte han Moderens Familienavn) sin Moder Afskald efter hans twende Sal. Brødre Søren og Hans. Den første var død før den 30 Julii 1604. Ved at kaste et Blik paa denne Families Færd og Skjebne, overbeviser man sig om, at Slagsmaal, Saar og Drab hørte til Dagens Orden. Søren havde saaledes saaret Therkild Bertelsen i Brøndum, og Moderen maatte stille ham tilfreds med 1 Lønde Nug og 2 Daler i Penge, foruden at hun havde draget Omsorg for hans Helsbredelse hjemme i sit eget Huus, hvorom et Vidnesbyrd i Tingb. af 12 Febr. 1600. — Samme Åar den 14 Julii, maatte Jens Andersen Klyne betale 15 Daler i Bøder for Saar og Skade, han havde gjort Niels Jensen, Borgemester Jens Andersens Son. Et

1) Det sidstnævnte Actstykke er optaget i Program 1826, S. 44—52.

Var Maaneder tilforn (den 12 April) var hans Fætter Jens Svane, Magister Jacob Svanings Broder, for begaaet Mord bleven domt fredløs. Selv blev Jens Klyne næste Aar saaret i Hovedet af Jørgen Christensen, som blev sooren Tong over, at høde mod Sagvolderen, Kongen og Byen. Endeligen blev han 1610 gjennemstukken af en Lydster, Peder Jensen, da han vilde gaae imellem Svende, som sløges med Kaarde. — Af de fire Sønner, som ved Anders Sørensens Drab blev faderløse, var altsaa efter 12 Aars Forløb kun Frederik Andersen Klyne tilbage, der 1615 tog Magistergraden ved Universitetet i Kjbenhavn og siden blev Slotspræst i Frederiksborg.

Af Anders Sørensens 5 Østre kjende vi Anna, som var Bislop Hegelunds tredie Kone. Hun døde 1640. Ingeborg var gift med Dr. Christen Lassen Borbing, Provincialmedicus i Nibe. Elisabeth med Jens Andersen Guldsmed. — En Datter Karen, som havde været gift og efterladt Børn, findes at være død før den 20 Oct. 1621. Den femtes Navn og Skjebne er mig aldeles ubekjendt. Anders Sørensens efterladte Enke, som døde den 17de Oct. 1634, var en Datter af Borgemester Lars Thøgersen (Klyne.)

Fra denne biographiske Excurs kommer jeg igjen tilbage til mit egentlige Emne.

Hvad Galthen fortæller om Nørreport, at den oprindeligen med større Net kaldtes Østerport, er af Terpager oplyst ved et Haandskrift fra Aaret 1379 (p. 47). Men, naar Galthen af et Udtryk i Mag. Anders Wedels latiniske Brev til Cantsler Niels Kaas (*ponti incumbit turris muro lateritio elata, porta ampla aditum ad ipsam urbem patefaciens,*) slutter, at

Porten i Wedels Tid var opført over Broen, og altsaa siden maa være flyttet længere ind til det Sted, hvor den nu findes: da er dette en Fortolkning, som ikke kan forenes med den Kjendsgjerning, at den saakaldte Uldermølle i Aaret 1526, (altsaa før Wedels Tid,) blev anlagt "udenfor" Nørreport.¹⁾ Wedels Ord lade sig ogsaa meget vel forklare om Portens Beliggenhed i nærheden af Broen. Ydermøllen er, som det paaberaabte Bilag viser, opbygget af Christen Kræmer, der i denne Anledning har udgivet en Forpligtelse til Byen at vedligeholde Bulværket paa begge Sider af Vandløbet med Pæle, Bulle, Leder oven og neden, Flodtilier osv. fra Molen og saa langt som Broen rækker.

Om denne Molles Mishandling i Krigen 1643—45 s. Adj. Adlers Progr. 1836 p. 62 og sammes Bil. p. 77.

Forsaden uden for Nørreport.

Naar man gaaer ud af Nørreport, deler Forstaden sig i tvende Strækninger: den ene, som ligger paa venstre, den anden, som ligger paa høire Haand af den Gade, der paa Grundtegningen i Danske Atlas er betegnet med No. 35 og kaldes samme steds Bredegaden. For nærværende Tid bærer den Navn af Saltegaden, hvilket Navn staar malet paa Huushjørnerne, hvor dog ogsaa Spor ere at opdage af den tidlige Bemærkelse, under hvilken den af Hofman er anført. At det første Navn ikke har været brugeligt i Terpagers Dage, maa man slutte deraf, at det ikke forekommer i hans Fortegnelse paa Forstadens Gader; derimod nævner han Soltegaden som een af de gam-

1) S. Bil. 6. A. S. Wedel var født 1542 og døde 1616.

2) p. 23.

le Gader udenfor Nørreport. I den Danske Atlas, hvor Bredegaden ved Nørreport, som sagt, er betegnet med No. 35, findes Saltgaden nævnet blandt dem, som vare udenfor Nørreport, men ikke mere findes. (S. 621.) Galthen har Saltgaden blandt Forstadens gamle Gader (S. 40), men hverken den eller Bredegaden blandt de nærværende. Dog er det vistnok den nu saakaldte Saltgade, som han mener, naar han siger, at det er den eneste af alle Forstadens gamle Gader, der endnu kan kaldes en Gade. Om vor nye Salgade er den samme som Oldtidens, ville vi for det første ikke indlade os paa at undersøge.

I den Strækning, som ligger paa høire Side af Saltgaden, maa vi, foruden adskillige ubenævnte Gader og Streder, søge Nicolaigaden, Ale-gaden, Paipot og Ladegaardsgaden.

Nicolaigade. Ale-gade.

Nicolaigaden (paa Gründt. i D. A. N. 33) var paa Terpagers Tid det brugelige Navn paa den Gade, som forдум gik til Nicolaikirke. Ale-gaden ansører han som een fra denne forskjellig Gade. Ligesaa Danske Atlas. (S. 621.) Hos Galthen er Ale-gaden No. 3, St. Nicolaigade No. 5 i Forstaden. (S. 40.) Om den sidste siger han: St. Nicolaikirke laae i Forstaden udenfor Nørreport, i den første Gade paa høire Haand, som deraf kaldes St. Nicolaigade. Den førstes Navn forklarer han, ligesom Terpager, af Alevognene, som der i Markedstiderne holdte. Men at det er een og den samme Gade, som i Tidens Løb har vexlet Navn, mener jeg, er klart

i, deraf, at Ejendomme, der skjønnes at være de samme, ansøres til forskjellig Tid beliggende først i

Nicolaigade, siden i Aalegade. Efter Tingbøgerne ligger saaledes:

Anders Lydichsens Stald 1593 i Nicolaigade.¹⁾
En Stald med samme Eiers Navn 1643 i Aalegaden.²⁾ Lars Limes Stald 1582 i Nicolaigade.
Mads Lassen Limes (formodentlig Lars Limes Søns) Stald 1643 i Aalegaden.³⁾

2, 1690, den 4 Nov. lader Bisshop Christen Løberg et Tingbvidne optage paa Cathrinekirkes Begne, for at haandhæve dens lovlige Indtægter. I Forhøreret forelægges Willum Knudsen af Biskoppens Befuldmægtigede det Spørgsmaal:

a, om han ikke vidste eller havde hørt sige, at den Gade, som da kaldtes Aalegade udenfor Nørreporten, tilforn var kaldet St. Nicolaigade. Willum Knudsens Svar: at han ikke udi 48 Aar kunde erindre andet, end at samme Gade jo havde været kaldet Aalegade, synes vel at undvige en Bekræftelse af Spørgsmaalets Hovedpunkt; men han benegter det heller ikke. Dette bliver efter Omstændighederne at betragte som en ufrivillig Tilstaaelse; thi hans Svar vise i det Hele, at han vogtede sig for at vidne til Skade for dem,

1) 1593, 2 Mai: Thorbern Jensen Skriver, Borger i København, slesder hans Stalgaard paa Sønderside i Nicolaigade, mellem Marine Ole Stephansens Gaard paa Østerside og Anders Lydichsens Stald paa Vesterside, fra Gaden til Nebbaa.

2) 1643, 4 Mai: Anders Lydichsen, dansk Skoleholder, slesder til Lector Mag. Christen Friisens Svigersen, Jens Pedersen Brndum hans Stald, strækende fra Saltgaden og ud med Aalegaden med den ene Side og Mads Lassen Limes Stald med den andenSide.

3) 1582, 17 Febr.: Peder Notler slesder sin Svoger Kas Lime sin Stald paa vestre Side Nicolaigade mellem Anders Sørensens Toft paa østre Side og Niels Munchs Arvingers Stald paa vestre Side.

som Bisshoppen sigtede. Desuden feiler man vel ikke i at antage Bisshoppens Spørgsmaal for et Udtryk af hans egen paa Sagens Undersøgelse grundede Overbevisning, som han ved Tingsvidnet ansæde at give den juridiske Kraft, der her kan være os ligegyldig.

b, Dernæst lod Bisshoppen spørge: om Vidnet ikke vidste, at Sal. Johan Apotheker havde nidi samme Gade eiet en Stald, som nu Dr. Ludvig Pouchs Arvinger eiede; og om Sal. Johan Apotheker flere Stalde udenfor Nørreporten havde eiet. Herpaa svarede Willum Knudsen, at han ikke vidste, at Sal. Johan Apotheker havde havt eller eiet andre Stalde udenfor Nørreport beliggende, end den, som laae nidi Ale-gade.

Da det nu besindes, at Sara Pedersdatter, Sal. Hans Lassens, har den 28de Marts 1618 fñjdet til Johan Pouch Apotheker sin Stald i Nicolaigade, mellem Hans Hansens Stald paa østre Side og Lauge Gredsteds paa vestre Side: maa Nicolaigade og Ale-gade nødvendigvis være een og den samme, saafremt Johan Pouch, efter Vidnets Udsagn, ikke har eiet mere end een Stald udenfor Nørreport.

Imidlertid vil jeg dog ikke forstå, at Johan Pouch ogsaa havde eiet en Stald udenfor Nørreport i den første Gade, som gik fra Saltgade ned mod St. Peders Kirke, hvilket sees af Tingb. 1621, 16 Apr. — At Willum Knudsen ikke erindrer dette, lader for mode, at Joh. Pouch tidligen har afhændet den. Overalt kommer denne ikke i Betragtning ved Spørgsmaalet her, om Nicolaigade er den samme som Ale-gade. Det er os nok, at Joh. Pouch paa denne Rant

af Byen, hvor begge Gader nødvendigiis maae søges; ikke har eiet meer end een Stald.¹⁾

Til Gjengjeld for den Gade i Forstaden, som jeg har berovet mine Forgængere, funde jeg skaffe dem en anden, som ikke saa sjeldent omtales i Skjøder fra det 17de Aarhundrede og som ingen af dem har paa deres Fortegnelse; jeg menner Ladegaardsgaden. Men da den, der behandler dette, maaſke utaknemlige, Stof, med en Smule Kritik, snart vil gjøre den Opdagelse, at samme Gade til forskjellig Tid har baaret forskjellige Navne: maa der meer end Navnet til for paa min Liste at komme i Nummer. Ladegaardsgaden udeholder ligesaas lidet Proven som Nalegaden: de ere begge afværlende Venneruelser af Nicolaigaden. For at bevise denne Paastand, vil jeg for det første tage mit Tilflugt til — Daarekisten. I Tingbogen for 1629 læses, at Magistraten den 11 Sept. folgte et Stykke Raalsjord, liggende tværs over for Udermøllen ved Nor-report, som Daarekisten tilforn havør paastanden, til Willum Hansen, med Forpligt at holde Muur værket ud til Møllefarmen som og Træværket for Møllebroen

1) Efterat mit Manuskript var færdigt til Trykken, var ieg funderet et Indlæg af Bisshoppen, dat. 8 Apr. 1690, hvori han utrer, at Dr. Omeis, som S. Pouchs Arving, ikke vil gisre Kirken uret, "naar han aleneſte lader sig informere, at Nalegaden, hvorudi hans Stald ligger, er den samme Gade, som foerdum kaldtes St. Nicolaigade, hvilket med rigtige Vidnesbyrd kan bevises." En Commissions-Dom af 2 Mai 1727 anføres endnu en Afgift til Cathrinekirke af Job. Apothekers Stald i Nicolaigade. Den er nu indbefatter i Grandes Elernes Loft ifølge en Regnskabsbog for 1683, som ieg siden har hørt til Eftersyn. Hvis jeg itide havde truffet paa disse Oplysninger, kunde ieg have fættet mig kortere, end ovenfor er skeet, og have sparet mig en vidtlæstig og trottende Randsagning af protocollernes chaotiske Indhold.

vedlige, saevidt samme Jord strækker sig. Daarekisten havde altsaa ligget i Nicolaigade, nærmest Nør-report; det er klart nok. Men 1650, den 19de October, skjøder samme Willum Hansen til Hans Frises Arvinger en øde Stald i Ladegaardsgade mellem Knud Skomagers Stald paa Søndreside og Daarekisten paa Nørreside. Gjenfinde vi ikke her omtrent den samme Strækning i den ovenfor saakaldte Nicolaigade, der nu har fået et andet Navn?

Man kunde nemlig ved Daarekisten forstaae den Plads, hvor Daarekisten forhen havde staet, da intet er almindeligere, end at et Sted vedbliver at bære sit gamle Navn endnu længe efter at den Gjenstand, som gav Anledning til Navnet, er forsvunden. Caarneget synes vist, at den Bygning, som for nærværende Tid Hr. Chr. Grandsen Møller eier i Nicolaigade paa den Kant, hvor Daarekisten før 1629 bevisligen har staet, er den samme, som endnu i Aaret 1683 sagdes at ligge ved Daarekisten. Enten maa altsaa den komme Plads have beholdt den gamle Benevnelse, eller en ny Daarekiste er blevet opført igjen om ikke paa samme Plads, (thi den var solgt til Willum Hansen,) saa dog i Nærheden af den nedbrudte. I begge Tilfælde bliver Ladegaardsgaden den samme som Nicolaigaden.¹⁾

1) I St. Cathrinekirkes Regnskabsbog, ved Aar 1683, findes under Overskrift: Jordskold til Cathrinekirke, antegnet:

„Knud Michelsens Jord ved Daarekisten, siden Ib Frises, derafter Bertel Portners, men bruges nu af Christian Farver — aarlig 2 Mk.“

I Commissionsdom af 2 Mai 1727 ang. Cathrinekirkes Indtægter: „Sal. Raadmand Farvers Enke og Ingeborg Sal. Christian

Bidere: 1600, den 21 April, sjøder Bertel Struck til Byen en Fjerdingssti, beliggende paa den vestre Side ved Gaden, mellem Just Harboes Stald paa den øndre Side og Jens Termannsens Fordsmøn paa den nordre Side, strækende sig fra Gaden til Nebbaa. Det er upaatvivlelig denne Stald, som Laurids Stephansen Skriver, paa sine Stiftsborns Begne, 1616, den 16 Marts, sjøder til Bagge Pedersen, da den siges at være arvet efter deres Fader Just Jensen Harboe; men i det sidstnævnte Skjede er

Farbers af fornævnte Christian Farbers Stald og Hauge uden Nørreport — 2 Mk."

Hvis ovennævnte Jord ved Daarekisten er indbefattet under Christian Farbers Stald og Hauge, hvorom der vel ikke kan være nogen Tvivl, var denne Ejendom i Taxationsforretning af 12 Juni 1682 betegnet med No. 593.

I Grundtakten af 1778, hvor det første Tal betegner det daværende Nummer, det andet det dertil svarende i foranførte Taxation af 1682, hedder det:

"97: 595. Hr. Kammeraad Goldt en Stald og Hauge;" (Som sildigere Ejere ere i Protoollen tilføjet): "Hr. Palle Hiort. 1803 Christen Frandsen Møller."

Efter en Forandring i Huusnummerne, som blev foretagen 1795, blev Palle Hiorts Stald No. 382.

Følge den mig af Stiftssæsserer Andersen meddelelse Underretning sværer Hr. Chr. Frandsen Møller aarlig Jordstald til Cathrinekirke med 42 totrediedeel Kb. Sølv, efter som det hedder, af Bygningerne No. 2 (den egentlige Møllebogning) og No. 382, id. e. nydnævnte Palle Hiorts, forhen Christian Farbers Stald og Hauge. I denne Jordstald maa formodentlig den oprindelige Afgift af 2 Mk. være indbefattet. Resultatet bliver, hvad jeg ovenfor har anført: at 1683 omtales endnu en Daarekiste i Nicolaigade.

Endeligst det Bevis, som heraf kan uddrages for min Præstand, gør, efter min Formening, ethvert andet overfladigt: har jeg dog ikke villet udsette mit følgende Argument, da det i een eller anden Henseende desuden kan tine til Kundskab om den Gade, som endnu har sit Navn af Nicolaikirke, til hvilken den fordybte.

Beliggenheden angivet saaledes: uden Nørreport paa den venstre¹⁾ Side den Gade, som løber til Ladegaarden, mellem Bagge Pedersens Stald (som han nemlig forhen eiede) paa sondre Side og Nibebyes Fjerdingssted(sic), som løber ud til Nebcaa, paa norre Side. Her seer man altsaa Nicolaigade betegnet som den Gade, der løb til Ladegaarden, hvorfra Overgangen var let til Navnet Ladegaardsgaden. Den Bagge Pedersen her tilskjødede Stald, som forhen havde tilhørt Gust Jensen Harbo, er upaatvivlelig igjen den samme, som Maren salig Peder Baggesens 1656, den 11te Novb., skjøder til Jørgen Hansen, ligende, som det hedder i Skjødet, paa Sondreside ved Ladegaardsgaden, strækende fra Gaden til Nebcaa. Saaledes har da Nicolaigade forandret sit Navn til Ladegaardsgade. En Indvending seer jeg vel kunde gjøres med Hensyn til Udtrykket "paa sondre Side ved Gaden", som paa det sidste Sted er brugt om Staldens Beliggenhed, afgivende fra det i Skjødet af 21 Apr. 1600 brugte: paa vestre Side. Men en saadan Forskjellighed finder ogsaa Sted ellers, hvor samme Bygninger dog unegteligen betegnes. Og netop Gust Jensen Harboes Stald, som i Skjødet af 21 April 1600 lægges paa Nicolaigadens vestre Side, er i et tidligere Skjøde lagt paa den sondre.²⁾ Det synes, at Nørreportens urigtige Benævnelse har givet Anledning til undertiden at kalde Nicolai: eller Lade:

1) Jeg formoder her en Skrivfeil i det Grønlundst Excerpt, som jeg benytter. I Tingbogen, som ikke er at finde, har rimeligvis staet vestre.

2) 1587, 25 Febr. Stephan Pedersen Skomager skjøder til Jens Pedersen Terpager sin Stald og Kaalgaard paa den sondre Side i Nicolaigade mellem Skaris Pedersen og Jens Harboes Gaarde.

gaardsgadens tvende Sider den nordlige og sydlige, istedet for ellers den østlige og vestlige, Sagen er ikke mere forunderlig, end at Oldtidens Østerport er blevet til Nørreport, endførende den vender mod Østen.

Undertiden synes dog Ladegaardsgaden at have betegnet den sydligere, ligesom Aalegaden den nordligere Deel af Nicolaigaden.¹⁾

I Nicolaigaden, som paa Terpagers Tid igsjen var blevet det herskende Navn (R. C. p. 377), er Kirken og Nonneklosteret, af hvilke Gaden har fået Navn, naturligvis de vigtigste Gjenstande for vor Undersøgelse. Begge laae, efter Terpagers Beretning, hin Side Nebbaa, paa den saakaldte Løghøi. (p. 376.) Angaaende denne Høi findes i Alb. Thuras utrykte Brevsamling en nærmere Oplysning, som han den 20 Mai 1732 har meddeelt Dr. Med. Grothaus, der paa den Tid var Læge ved Baisenhuset i Kjøbenhavn og havde isinde at udgive Sjællands Naturhistorie.²⁾ Vaade i historisk og botanisk Henseende fortjener denne Meddelelse her at opbevares. — Strax udenfor Ribe, siger han, findes en Høi, kaldet Løghøi, og som nævnes af Peder Kylling i hans viridario danico p. 4. Om denne Høi, den jeg selv for mange Aar siden har

1) 1647, 8 Marts. Kirsten Sal. Mads Løssens sisper til Jens Pedersen Brndum en Haage og Kølgaard uden Nørreport mellem Sal. Peder Sørensens Kaalgaard paa den sondre Side og Knud Petersens paa nordre Side, strækende fra Ladegaardsgade og ned igennem til Aalegade.

2) Molior Cere hanc Ord til Alb. Thura historiam Sjællandiæ naturalem, ne extranei habeant quod dicant in Theatro naturæ Danicæ nullam agi scenam et in foro medico continuas esse ferias.

vareret oppe paa og seet det Græs, som derpaa vokser og havde i alle Maader Smag som Løg, har jeg min Hr. Grothaus til Ejendomme indhentet denne Underretning fra den berømmelige Mand Hr. Mag. P. Terpager, S. S. Theologiæ Lector i Ribe og Sognepræst til Vester-Wedsted Menighed. "Løghøi menes at have fået sit Navn af et Slags Løg, som der vokser og er noget trinde Græs og kaldes Allium montanum capite rotundo, og smager som Løg. Nogle af vores Ribefolk, som jeg i mine unge Dage har kjendt, plukkede og skar af samme Græs om Sommeren, tørrede dem og brugte dem i deres Mad hele Året igjennem, hellere end Løg, fordi de skal have haft en bedre Smag end andre Løg. Denne Løghøi ligger strax uden for Øster-report, ved Siden af Veien til den Landsby Tunge eller Tange. Paa den samme Høi haver staet et Tomfruekloster, som der har ligget mange Enge til, (der nu ere i Bondernes Eje) leiede fordum af Pris orissen. Dette Tomfruekloster laae strax tæt ved Nicolaikirke, paa Hsien, og var før Reformationen een af de 4 Sognekirker. Nu omstunder pløies og besaaes Pladsen."

At Nicolaikirkegaard var, i det mindste tildeels, den Plads, hvor Apotheker Eilschou har anlagt en Have, som nu tilhører Apotheker v. Stocken, viiste sig, da Jorden i Torveien blev kuhlgravet og renset. Man fandt da mangfoldige Been af Mennesker, som der havde været begravede, og nogle murede Gravsteder med hele Beenrade udi. (Galthen S. 45.)

Hvad Beliggenheden af Fruekloster angaaer, er jeg af samme Menig som Galthen: at den laae på denne Side af Kirken, nærmere Byen; men da Gal-

then ingen Grunde angiver for sin Mening, kan jeg alene meddele mine egne:

1. I sin Beskrivelse over Løghøi, hvor Klosteret laae, siger Terpager, at den fandtes strax uden for Ribe. Dette Udtryk maatte synes mindre passende, hvis Klosterets Plads anteges at have været paa hin Side Kirken.

2. Af et Skjodebrev, som Terpager anfører (p. 708), erfare vi at en Loft, Bjeldstoft kaldet, laae vesten for Fruekloster og strakte sig ned til Aaen. Det samme sees af Capitlets Laaghævd (1531), som er astrykt blandt Vilagene til Program 1833, hvor det hedder, at Capitlet eiede to Ulge vesten fra Fruekloster udi Bjelsetoft. (S. 32.) I et andet Vilag til bemeldte Program, S. 13, omtales en Loft vesten ved Nicolaikirke paa et Bjerg, liggende mellem Adelveie, (?) næst til den Loft, som Thomas Olussen gav til Domkirken, og af Uldstrækning, fra Østen ned til Vandet, 117 Alen, fra Nør til Sønder 180 Alen. Efter denne Beskrivelse maa Loften have strakt sig i Breden tværs over den Jord, som ligger imellem Nicolai-gade og Nebssaa, og, da Thomas Olussens tilgrændende Loft ligeledes gik ned til Aaen, maa denne have ligget i samme Retning, rimeligvis sonden for den førstnævnte Loft, altsaa ogsaa vestlig for Nicolaikirke. Men denne Loft, som Thomas Olussen gav til Domkirken er netop den her omhandlede Bjeldstoft, hvilket sees af det anførte Sted hos Terpager. Bjeldstoft har folgeligen ligget vestlig saavel for Kirken som Klosteret. Endvidere nu Talebrugten vokler i Henseende til Beliggenheden af Nicolaigade, som siges snart at strække sig fra Norden mod Sonden, snart

fra Vessen mod Østen: man dog Kjeldstoft, med det mod Østen tilgrændende Kloster, enten den i Virkelig-heden laae vesten eller norden, eller hvad der vel var usiagtigst, nordvest for Nicolaikirke, under alle Om-stændigheder søger paa den Side af Kirken, som vender mod Byen; thi i det modsatte Tilfælde maatte Kjelds-toft enten have ligget sønden eller østen eller sydost for Nicolaikirke; men nu have vi seet, at dens Belig-genhed var vestlig for samme. At Klosteret har noer-met sig mere til Gaden end til Aaen, folger af dets angivne Situation østen for Kjeldstoft og paa en Bakke (Løghøj); thi ned imod Vandet bliver Jordsmonnet stedse lavere. Derved stemmer ogsaa overeens det Udttryk, som bruges i et af Rentemester Jørgen Pedersen udstedet Beviis for, at han skal holde Capitlet fri for Thomas Olfssens Arvingers mulige Fordrin-ger paa Kjeldstoft, som han havde kjøbt af Capitlet: han siger nemlig i dette Beviis, at denne Toft ligger mellem Fruekloster og Aaen. Til yderligere Bekræftelse af Kjeldstoftens Beliggenhed mellem Nicolaikirke og Byen tjener, at de Rhoders Toft eller Mølletoften, som den nu kaldes, der tilhører Cathrinekirke og de Fattige, strækker sig fra Apothekerens omtalte Hauge hen imod Byen, hvilken sidstnævnte Toft indbefatter den forrige Kjeldstoft efter Sagkyndiges Menig, som jeg har fundet bestyrket derved, at en Afgift til Cathrinekirke af St. Jørgens Ford i Kjeldstoft længere hen i Tiden ydedes af St. Jørgens Ford i de Rhoders Toft.¹⁾

1) Paa et lost Blad, udrevet som det sones af en Regnskabsbog, findes blandt Afgifter til St. Cathrinekirke:

3. Mag. Hans Svaning fik 1570, Tirsd. f. St. Galli Dag, Ejede paa en øde Stald, Jord og Raabs gaard i Nicolaigade paa Hjørnet af den Fjerdingsti, som løber ned til Væbsaa. Paa hin Side af Nicolaikirke vilde man ikke med Rimelighed funne formode at finde en saadan Fjerdingsti, som gik ned til Vandet, da Afstanden fra Aaen der er saa betydelig; heller ikke er der ellers Spor af at Nicolaigadens private Bygninger have strakt sig paa den anden Side af Nicolaikirke. Bliver derfor Mag. Svanings Stald at søge paa denne Side af Kirken, da finde vi i et forhen paaberaabt Ejede af 1600, 21 Apr., at den omtalte Fjerdingsti gik mellem Marine Gal. Mester Svanings Gaardsjord paa den ene og Bjeldstoft paa den anden Side. Ogsaa dette stemmer overeens med vor antagne Mening om Frueklostrets Beliggenhed.

Da Hensigten af disse Bladte ikke er at auffriive hvad man i bekjendte Hovedvaerker kan finde om det gamle Ribe, men at udvide saavidt muligt, og berigttige eller begrunde ældre Forsatteres Beretninger, samt redde fra Undergang hidtil utrykte Brevstaber, der vedkomme Byen: maa jeg her indskrænke mig til et Udtog af Nicolaiklosterets Historie, som udsorlig kan læses hos Daugaard.

Klosteret var et af de ældste i Byen, en kongelig Stiftelse, hvis første Oprindelse er ubekjendt; men det omtales allerede 1215 under Valdemar den Anden.

Aff. S. Jørgens Jord vdi Kielldz Tost. Skylder aarlig 5 fl. i Alb.

I Commissioneddommen af 1727 hævdes Kirken samme Indtægt med disse Ord:

Hr. Amtmand Geilmann og Amtsforvalter Bundesen af St. Jørgens Jord i de Rhoder's Tost 5 entrediedeel fl.

1494 satte Johanniterne eller Korsbrødrene sig i Besiddelse af Klosteret, hvil Alliancer bestyldtes for en Vandel, der bestemmede deres sædvanlige Titel af reenlivede Tomfruer; men Korsbrødrene blev indstævnede for Paven i Rom, til Misfornøjelse for Kong Hans, der selv vilde være Dommer i Sagen; Brødrene blev domte til at give Nonnerne Alt tilbage og, indtil dette stede, satte i Vand. Imidlertid vedbleve Stridighederne mellem begge Parter endnu i nogen Tid, idet Nonnerne paastod ydermere Hyldestgjørelse ifølge den pavelige Rjendelse, Munkene derimod formente at have givet dem al billig Erstatning. Endelig blev Sagen afgjort ved Kong Hans's Mellemkomst, som 1502 frikjendte Korsbrødrene for videre Tiltale i denne Anledning.

Under denne Strid var Christiern Jude Nonnes klosterets Forstander. Terpager giver Navnet paa Latin Christianus Cimber, og efter dette Vink skrive de sildigere Forsattere Christiern Tyde. Det bliver dog vanske et Spørgsmaal, om det ikke var rigtigere at skrive Jude, da man har en adelig Familie af dette Navn, til hvilken Klosterets Forstander muligen hørte. At Christiern Jude var en anseelig Mand, sjønnes deraf, at han, som af K. Hans's Brev sees, under Sagen var reist ud af Landet i Kongens Erinde. Om hans maaftee overdrevne Strenghed i at paaføre Klosterets Fordeel taler et Tingsvidue af 1508, som tillige viser, at en Gaard i Hjortvad, skyldte til Fruerkloster ved Ribe i Ørte Korn aarlig¹⁾). Her skrives ogsaa Tyde.

En ældre Forstander, hvis Navn ikke forekommer

¹⁾ Bil. 8.

hos Daugaard, er Truels Nielsen. Til ham pantsat satte Lydich Hartlossen, Borgemester, en Fordiendom, vesten for Klosteret, som Truels Nielsen siden skænkede til Capitlet med Forpligtelse, at det hvert Aar skulle holde en Begængelse for ham og hans Hustru Mette og deres Forældre. — Documentet desangaaende er optaget blandt Bilagene¹⁾.

Nicolaiklosteret findes jevnlig betenk i Testamenter ligesom andre gudelige Stiftelser. Jeg kan i denne Henseende henvise til Terp. p. 54, 57, 58, 59, 62, 64. Hertil kan føjes Bisrop Peders hidtil utrykte Testament,²⁾ ved hvilket endeel Gods skænkes Capitel, med Vilkaar, at en Trediedeel af Indtagterne aarlig uddeles til dem af Nonnerne i Ribe, som ere meest trængende og blottede for Venners Understøttelse. — Enkelte Klosterfrøkeners Navne forekomme R. C. p. 57 og 62.

Paa hvilken Tid Nicolaikirke er nedlagt, har Terpager ikke underrettet os om. Han siger vel, at Christian den 1ste i Aaret 1479 skænkede Brødrene af Johannes den Døbers Orden (o: Korsbrødrene) denne Kirke med tilliggende Fordegods; men, som Daugaard bemærker, torde her kanske en Bildfarelse have indsneget sig. Noget Uklart og Forvirret er der vistnok i det, som Terpager beretter om Nonneklosteret og Kirken i Aarene 1479 til 94. — 1476 lode Kirkevægerne for Nicolaikirke en Klokket støbe, som siden er blevet anbragt i Cathrinekirke. Lader det sig ikke deraf formode, at Nicolaikirke først er blevet nedlagt ifølge den Kongelige Bevilling af 1537 (R. C. p. 395), ved hvilken det tillades at dele Ribeby i de nuværende 2de Kirke-

1) Bil. 9.

2) Bil. 10.

sogne og anvende de øvrige Sognekirker, "som øde legges skulle", til at forbedre den Aanden (Cathrine kirke) med — ? (Galthen S. 146). At Nicolai Sogn 1386 strakte sig til Langebro, seer man af Skjødebrevet hos Terpager S. 49. Paaskriften, som han anfører, indeholder den Urimelighed, at den bortskjødede Jord laae ved Langebro (nu Nybro), i den Gade, ad hvilken man gaaer fra Byen til Nicolaikirke. Men Skjødet selv er uskyldigt i denne Paategning, som er skrevet hen i Taaget af den velvise Archivarius.

Gravssogn.

Et andet Sogn paa denne Kant af Byen er Gravssogn, om hvilket Terpager meddeler nogle Brudstykker, som ere hentede fra den gamle Jorddebog og Byens under Navn af Bursprog bekjendte Bedtægter. Af den første Kilde vil jeg her nedenunder, (med tilhørende Tal ved enhver Post,) henvætte det hele Afsnit, i hvilket Gravssogn omtales, istedetfor, som Terpager, blot at uddrage de enkelte Sætninger, hvor bemeldte Sogn udtrykkeligen nævnes, da den af ham udeladte Slutningsættning, som ikke er den mindst vigtige, uden en saadan Forbindelse med det Hele set ikke kan forståaes. Endda bliver dens Fortolkning, som man vil see, usikker og tvivlsom.¹⁾)

1) 1, St. en Tering Stig kommer vesten for St. Nicolaikirki og Isber northen nether til Gravskirkki.

2, St. Isber ther en Gadu Nør øster fra St. Nicolai Kirkegaard oc saa i Grav s Sogn nether til Langwethel Strom.

3, St. østen vedh then samme Gadu ligger to Tofti, ther haffuer St. Nicolai Kirki en Thoft imellem, som nu Niis Truelsen bruger.

Borgemester bruger

4, St. Vesten then samme Gadu haffuer Byen eth Stykke Jordu, som syder øster och vesten och synder, northen weth then Toft,

Det vil nemlig komme an paa, hvor mange af de opregnede Nummere man troer at burde indebefatte under "alle de fæste Toffte", som udgjorde det gamle Grav Sogn. — At det strakte sig fra Nicolaikirke nordlig ned til Veilen og laae for en Deel paa den østlige Side af den under anden Post betegnede Gade, er temmelig indlysende. — Paa et følgende Sted i Jorddebogen nævnes "Graffue Sognebanke med then liden Engh vedhenn vid Spongegrob". Denne Bakke maa man uden Tvivl ligeledes søge østen for Gaden, saavidt Jordsmønnetts nærværende Beskaffenhed lader formode.¹⁾ — Vi ville siden faae Anledning til noxiag:

som gammel Jess Dael pabothe, oc stoller huert Jar 11:0: 2) Skpr. Bng.

5, St. haffuer bnen en Toft, som Jess Gædseñ pabothe ocb sythen fel Peder Jensen Fromland then samme toft af Bnen i sin Fest for X 6. Engl. och nu Peder Christensen haffuer oc stoller then Jord som the busz pastaaer IX 6. lyb. huert Jar forinden then toft som faaes huerte Jar.

6, St. En Ferding Stigb, som gaar Synden fra Jess Gædhseñs oc saa till Klostermark, som faaes huert Jar.

7, St. i Tofft i Grav Sogn, som Jess Rørsen pabothe och stoller huert Jar IX Skill. lyb.
oc nu Thomas Olsen paboer.

8, Jess Wallsen haffuer eth Stokke Jord i Grav Sogn, som han haffuer bngt opaa oc stoller huert Jar XII 6.

9, St. haffuer Ingvar eth Stokke Jord i Grav Sogn, som bngd er och stoller huert Jar IX 6. lyb.

10, St. Sherloß haffuer en staat Toft; som bngd er oc met en en-
loth Brugtoft och stoller huert Jar XVIII 6.

Alle forte: Toffte ere nu i Feste oc faaes aarlig oc
ganger en besunderlig Skuld aff tiil Bnen oc huert Jar,
som mest Part var gammel Grav Sogn.

1) Jeg foreudsætter, at den Bei, som paa Grundtegningen i D. A. gaaer fra Nicolaigade til Nybro (I), forbi Hegelund s Mark, sandsynligvis er den het vintalte Gade. Paa dens venstre Side, naar man kommer fra Bden, er Jordsmønnet betydeligt højere end Bden.

tigere at opgive de Forder, der formodentlig have hørt til Gravssogn.

Den grønne Plads ved "Graffsaagen", hvor Ingen under en Dalers Brøde maatte lægge Noget, ifølge Bursprogets 23de Artikel, er muligen den Plads imellem Ladegaardstoften og Vedveien, som nu netop er kjendelig derpaa, at man upaatakt lægger der — hvad de gamle Bedtægter søgte at forebygge. — Nyeste nævnte Gade, som gik fra Nicolaikirke til Langvedelstrøm, kalder Galthen Paapøt; efter min Formening urigtigen. Den, som paa Grundtegningen i D. A. har givet Gaden No. 34 dette Navn, finder Medhold i Tingbogerne, hvilket jeg siden skal søge at godtgjøre. Gravskirkens Beliggenhed tiltroer Galthen, imod Sædvane, sig ikke at kunne bestemme nojagtigen, men antager dog, at den laae i den Gade, som han kalder Paapøt. Bestemt at paavise den Plads, hvor Kirken har staet, lader sig nu vel ikke gjøre; men af den Beskrivelse, som man har af Historiographen Wedel, i hvis Tid den endnu maa have været til, da han siger, at den for ikke ret mange Aar siden var bleven nedbrudt, erfare vi, at den laae i Nærheden af den Bro, over hvilken man passerer ind i Forstaden, og som havde sit Navn af Gravskirken. Denne Bro kan ikke være nogen anden end den saakaldte Nybro, som fordum var bekjendt under Navn af Langebro og, hvad man af Beskrivelsen kan sfjonne, ogsaa er blevet kaldt Gravsbro af den høsliggende Kirke, der var bygt i Skikkelse af Christi Grav.¹⁾ Paa den sydvest-

¹⁾ Ad hæc stabula introitum præbet pons, qui a templo vicino ad formam sepulchri Christi expresso nomen obtinuit. Ante annos non ita multos destructio templo intra urbis portas

lige Side af Broen maa Kirken have ligget, estersom Jorddebogen omtaler en Fjerdingssti (N. 1), der kom vesten St. Nicolaikirke og løb mod Norden ned til Gravskirke. Sammesteds tilføjer Wedel, at Indbyggernerne fra Gravssogn vare flyttede ind i Byen og havde der anlagt en egen Gade af samme Navn.

En fuldstændigere Efterretning om denne Rømning har jeg fundet i nogle Actstykker, som ere indlempede blandt Vilagene til dette Program.¹⁾ Det første er en Ansægning til Kongen, som gaaer ud paa, at alle Bygninger i Gravssogn skulde rømmes og nedbrydes. Der ligger, hedder det, en lidet By uden for Ribe og paa dens Enemærker, Gravssogn faldet, som nogle Aar tilbage i Tiden bestod alene af nogle smaa Huse, som et fattigt Menneste kunde boe udi. Dertil hørte:

1, paa Jomfruklostrets Agerender²⁾ et Par ubetydelige Boelssteder, som ikke havde anden Jord at bruge, end hvad Forstanderen i bemeldte Kloster vilde overlade dem til een eller to, tre Skjepper Korn af samme Klosteragre, der senere blev lagt til Slottet. Videre hørte til Grav's Sogn:

2, paa St. Jørgens Mark,³⁾ som er lagt til

recepti ejus loci incolæ vicum peculiarem eodem de nomine condiderunt. Terp. R. C. p. 18.

1) Bil. 11, 12, 13, 14.

2) Formodentlig en i Nærheden af Klosteret beliggende Mark mellem Nicolaigade og Nebbaa. Da den siden blev lagt til Slottet, var det maaske den Deel af den forrige Ladegaardsmark, som nu tilhører Apotheker v. Stöcken og grændset mod Vesten til sammes Hauge.

3) Herved forstaaes næppe St. Jørgens Mark, som nu bærer dette Navn og grændser mod Syden til Tved Bymark, fra hvilken den ved Nørre - eller Tvedaa er adskilt. Denne St. Jørgens Mark, som tilhører Hospitalet, ligger for langt borte til her at kunne menes. Derimod finder jeg det rimeligere, at Talen er paa dette Sted om St. Jørgens Mark.

Hospitalet i Nibe, nogle Beboere, der ydede en ubetydlig Afgift til Hospitalet, og som fra Begyndelsen af havde faaet Lov at ned sætte sig der for deres Armod og Sygdoms Skyld.

3, Nogle smaa Løste, som ligge til Cathrinekirke¹⁾) og skyldte somme 4, somme 2, somme 6 ß. danske, i det Hele neppe 1 Mark. Paa disse Løster var Antallet af Beboerne, som tildeels ingen Skatter svarede, hverken til Kongen eller Communen, nu saaledes formeret, at det næsten udgjorde en Hjerdedeel af Byens Foluemængde. Og alle disse Gravssogns Indbyggere, hvis hele Afgift til det Uilmindelige neppe beløb til 1½ Daler, brugte Byens Ejendom ligesaadlert som Borger-

gens Jord i Gravssogn, som ifslige Vilag 14 blev skenket til Byen imod en Afgift til Hospitalet, der vidner om, at Jorden forhen har tilhørt dette. Hvis nu St. Jørgens Jord er des samme som Gravssognemark, der efter Vil. 15 udliedes til Fordeel for Byens Casse, saa maa det være den Mark, der siden har faaet Navn af Hans Hegelunds Mark, maaske efter den Hans Hegelund, som fra 1616 til 1622 havde Marken i Hæste. At Gravssognemark, Grausom-, Hans Hegelunds og Gravslund-Mark er eet, som det anførte Vilag lader formode, bestyrkes end mere ved følgende Sted i en Taxationsforretning af 12 Junii 1682:

"Grausværlund eller Hans Hegelunds mark ved Lang eller Kre bro beliggendes, som for aarlig Afgift bortleies og kan derudi faaes det ene Aar med det andet lignet 15 Skp. Aug. 15 Skp. Brg. Og land paa samme Markes Engbund avles Gæstbæ 8 læs.,"

1) Formodentlig deels den Jord senden for Hans Hegelunds Mark, som Cathrinekirke ejer og har fastet til Justitsraad Amtsforvalter Nielsen, deels den Capellanen til samme Kirke forhen tillagte Jord, som Justitsraad Nielsen har kæbt. Om den sidste bedder det i nysnævnte Taxationsforretning: "Noget Kirkejord, som Capellanen til St. Cathrinekirke Hr. Lauridz Christensen Nagaard nu pro officio bruger, ertagtes for Byggsæd 20 Skp."

ne, og førte dertil et høist forargeligt og løsagtigt Levnet, hvorfor man androg paa, at samtlige Bygninger i dette Sodoma skulde nedbrydes og Beboerne ensten see sig om anden Lejlighed eller flytte ind i Byen. — Paa denne Foreskilling fulgte et kongeligt Rescript af 1547, som bevilger, at Gravssogn strax skal afbrydes og ødelægges, og ingen efter denne Dag tillades at boe der, og dersom nogen ikke inden St. Hans Dag forstommende var bortslyttet og endnu befandtes at boe samme steds, da skulde Borgerne i Ribe have Fuldmagt til at ødelægge disses Vaaninger; de derimod, som vilde flytte ind i Byen og underkaste sig samme Skatter og Lynge, som de øvrige Borgere, skulde der modtages.¹⁾

Paa denne Maade opkom inde i Byen en ny Gade, kaldet ny Grav Sogn eller Gravsgade, hvilket Navn siden er forandret til Gravene. (Grundtegn. i D. A. Nr. 10.) — I D. A. udledes den sidste Venævnelse af Byens Grave, som fordum der have gaaet; men dette er kun for saavidt rigtigt, at da den rette Oprindelse til Navnet Gravsgade var gaaet i Glemme, kaldt man paa at søge den i de høsliggende Fæstningsgrave, hvilken Hypothes igjen efterhaanden gjorde sig gyldende i det Navn: Gravene, under hvilket Gaden er anført i den Danske Atlas.²⁾ Nu

1) Bil. 12 og 13.

2) 1574, Löverd. ants Joh. Baptist. Christen Sørensen Bundtmager skæder til Thomas Pedersen 4 Tag Stald sønden fra Puggaard ved den inderste Byens Grav i Ny Grav Sogn mellem Svend Remsniders Vaaning paa østre Side og Peder Knivsmid i Puggaardgaden hans Kaalgaard paa vestre Side. Eigeleedes

bærer den igjen Navn af Gravsgade, som den paa-
malede Indskrift viser.

Paipstgade.

I Forbigaaende yttrede jeg den Mening, at Gal-
thens Forestilling om Paipstgade, som ogsaa kaldes
Paapst eller Papst o. s. v., var urigtig, i det han
antog, at den løb fra Nicolaikirke ned til Langvedel-
strøm. Her følge mine Grunde: Den øverste Ende
af Paipst vendte mod Daarekisten,¹⁾ og denne laae,
som vi have seet, ligeover for Ydermollen, udensfor
Nørreport. Flere Steder vise, at Paipst og Nicolai-
gade gif, om ikke juft jevnsides, dog ved Siden af
hinanden, estersom en Ejendom snart siges at ligge
mellem begge Gader, snart at strække sig tværsigjen-
nem fra den ene til den anden.²⁾ Ingen af Delene
lader sig forene med Galthens Paastand. Jeg formo-
der, at Gaden har sit Navn af en Paddepyt, en Sump,

1592, 6 Nov., et Stokke Jord langs ud med Grafs Sognegade
sønden op til Puggaards Jord. Item:

1608, 6 Febr., et Huus ved Gravene i Gravssogn.

1) 1576, Tirsd. ante Cantate: 12 Mænd vare ude paa et Son paa
Paapstgade og vidnede, at fra øverst i Gaden mod Daareki-
sten og saa langs ned i Gaden imod Søren Jacobsens Toft fandtes
stor Bræk med Mag og Skarn, hver Mand, som haver Stalde der,
til Brast og Glade.

2) 1616, 24 Febr. Marine sal. Niels Povelsens Stalde til Mag. Jacob
Nielsen Bonum i Dorum bendet Kaalgaard mellem Paapstgade
og Nicolaigade fra Hans Vandals Stald til Kield Jorgensen Borges-
mesters Kaalgaard.

1575, Onsd. ante Elisabet. Niels Jepsen Møller i Linrup Mølle
Stalde til Maurits Podebusk Hans Stald, Kaalgaard og Ejendom,
beliggende paa Nørreside i Nicolaigade, mellem Claus Gjerdings
Stald paa østre og Jep Borgs Stald paa vestre Side, strækende sig
fra Nicolaigade og tvært gennem til Papstgade vedtager.

hvor Frøer opholdt sig, til hvilken den engang i ældre Tider har ført ned. Et saadant Ord, i den her angivne Betydning, findes efter Molbechs Danske Ordbog at være brugt af Hvidfeldt. Ligeledes er Padde, der udtales Pai, et her paa Egnen gangbart Udttryk for Frø, og Pyt for Sump, hvilket ogsaa i Molbechs Dialect-Lexicon er bemærket.

Denne Gisning om Navnets Oprindelse, som hensilles til den kyndige Læzers Bedømmelse, bestyrkes ved den gamle Fordebogs Udttryk, at der gaaer en Gade fra Saltgade ned i Paipytt. Ranske just dette Sted har bragt Galthen paa den Hormodning, at Ga- den Paipot ikke kom umiddelbart fra Saltgade, men maatte føges længere nede; men ligesom Gaden, der gik til Ladegaarden, var Ladegaardsgaden, (S. 37) saaledes er Gaden, der gaaer ned i Paipot, efter min Forklaring, der ogsaa finder Medhold i Tingbøgerne, aldeles den samme som Paipotgade, der altsaa, som Fordebogen melder, kommer umiddelbar fra Saltgade.

Saltgade.

(St. Bartholomæi Capel. St. Jørgens Capel.
St. Jørgens Gaard.)

At ligeledes Alægaden, der er den samme, som Nicolaigade, grændede med den øverste Ende, mod Nørreport, til Saltgaden, have vi seet, S. 32, hvor Anders Lydichsens Stald omtaltes, der strakte sig fra Saltgade langs ud med Alægade. Naar nu den øverste Ende af Nicolaigaden indbefattede Daarefisten, som laae tæt ved Nørreport, og den øverste Ende af Paipotgade vendte mod Daarefisten: maa Saltgaden netop have været den samme, som nu bærer dette

paany optagne Navn, efterat det en Tidlang havde været ombyttet med Navnet Storegade og Bredegade, der findes paa Grundtegningen i Danske Atlas. Hvad der med Grund opvakte Betenkelsighed hos mig imod denne Mening, som jeg nu med fuldkommen Overbevisning vedkjender mig, var Grønlunds afgivende Forestilling: at Saltgade var en Gade, som gif fra Bredegade mod Sønden. Saaledes læses i et Manuskript, som maafree er en Concept til det Bidrag, han har ydet til Danske Atlas. Men denne Mening gjendrives af Lingbøgerne, hvis Uddtryk vise, at Saltgaden gif omrent i samme Rettning som nu, fra Sønden mod Norden ned mod Langvedelstrøm, dog saaledes, at den tilsidst boiede sig mod Østen henimod Langebro. Huusræckerne eller Gaden Sider betegnes derfor almindeligiis som den vestlige og østlige¹⁾. Den ved Langvedelstrøm beliggende Deel af Gaden kaldes den nederste.²⁾ Da denne Deel havde en østlig Rettning, finder man ogsaa der en Staldbygning omtalt,

1) 1573, Onsd. ante Gregorii. Ib Tornum lod vurdere en af sal. Henning Guldsmed pantsat Stald paa den vestre Side i Saltgade, næst sønden op til den 1ste Fierdingsti, som løber ned til St. Pederskirke, for 30 gode Daler, hvor til 4 Mk.

1573, Tirsd. ante Can. Regis. Peder Knudsen Kæmner flisder paa Byens Begne til Oluf Nielsen en Stald paa den vestre Side i Saltgade, paa den nordreste Hjørne ved den første Fierdingsti, som løber ned mod St. Pederskirke, som Byen tog i Gjeld af Ebbe Ibsen.

1574, Lørdag ante esto mihi. Mag. Jens Erkedeign flisder til Peder Mortensen Hegelund den Stald han fik af sal. Jens Hegelund Borgemester paa den østre Side i Saltgade, sønden op til sal. Ole Pedersen Borgemesters Stald.

2) 1561, Mand. efter Misericordias: Claus Schestedt til Spandetgaard lader vurdere Hans Severinsens Huus og Gods, deriblandt den XVIII

som laae paa Gadens nordlige Side,¹⁾ og de tilstødende Ejendomme siges at ligge østen og vesten for samme, hvilket ikke er tilfældet i Saltgadens øverste, næst ved Nørreport beliggende Deel, hvor Talen stedse er om den østlige og vestlige Huusrække. — Med denne Forestilling om Gadens Beliggenhed stemmer den Post overeens, som findes i Stadens Vedtægter af 1540, hvorved forbydes at kjøbe adskillige Vare ved Langvedel, førend de ere komne inden Porten; men Langtommer maa kjøbes uden Porten, naar det er kommen op i Saltgade.²⁾

I den Ribeisiske Nekrolog ansøres et Sted i Saltgade med det vistnok urigtigen læste Navn: Saand buitto.³⁾ Udentvist have disse Ord i Haandskriftet været utydelige at læse og ere af den Grund udeladte i det kobberstukne Facsimile, som er taget af den øvrige Antegnelse, hvortil dette gaadesulde Navn hører. Jeg tillader mig dersor en Conjectur, som de, der ere vante til at løse Skrift fra hin Læd, muligen ville værdige nogen Opmærksomhed. Stedet lyder saaledes: Anno domini MCCCL anno videlicet jubileo, obiit Ebbo Nielsesen, civis Ripensis, qui fecit deputari ad an-

Fag Stald nederst pdi Saltgaden næst ved Vedelen.

1570, Fred. for Luke Evang. Dag: Hans Bibe, Borger i Ribe, contra Christen Nielsen i Peder Dousns Gade og Jacob Stage, som havde indlost hans Stald i Saltgade ved Langvedel Strom.

1) 1585, 3 Marts: Hans Jessen Raadmand fælder til Jens Jensen Skæder en Stald og Kaalgaard neder paa Saltgaden mod St. Peders Kirke, paa nære Side Gaden, mellem Hans Kibbenhavns Stald paa østre Side og Peder Trellunds Kaalgaard paa vestre Side.

2) R. D. Magazin 2 B., S. 271.

3) Necrol. Rip. p. 565.

niversarium suum sex solidos Sterlingorum de pensione curie sue in fine platee saltæ gatæ juxta saand buitto, in qua quidem curia personaliter residebat. Da det Sted, hvorved man, saaledes som her, betegner et andet Steds Beliggenhed, maa have en vis Maenighedsdighed, erkjender jeg i dette, som jeg forudsætter, fun halvlæselige Navn S. Bartholomæi Capel: Sanct Bartho. — Sanct har jeg i et Document, jeg erindrer nu ikke hvilket, fundet skrevet i den jydske Dialect saanet. — Terpager siger at dette Capel laae paa en Plads, som kaldtes Sommertoft, uden for Nørreport: den samme Toft, formoder jeg, hvor der pleiede at holdes Marked, om hvilken Ribe Cap. Registr. 1553 skal (isølge Grønlunds Note i R. C.) indeholde denne Oplysning: "Sommer Torgh er then Platz uden Nørreport, som Peder Thomsen fordum Borgmester lod sætte then Stalde paa hos Dorekisten oc saa Øster til Sal. Per Ibsens Stalde." Om Peder Thomsens Stald kan hermed sammenholdes den gamle Jorddebog, som viser, at den har ligget norden for Paipot.¹⁾ Af disse Notitier, Sommertosten (maaske rettere Sommertorvet) angaaende, synes altsaa ogsaa det Resultat at fremgaae, at Bartholomæi Capel laae ved Saltgade, hvilket maaske kan tjene til Undersøttelse for min Conjectur.

Til Slutning vil jeg tilføje en Fortegnelse paa de Gader og Stræder, som i den her behandlede

1) Mortenn Nielsen haffuer et Stuk Jord i Paaputt VI s. til Skuld huert Ar.

Peder Camiesen Borgmester haffuer jord nest norden ved Iver Stubs Stall for VIII s. om Aret bode for then Jord stallen paastaaer och for then Ferdingsslygh han ther til haffuer.

Stækning omtales uden at være betegnede med noget særeget Navn:

- 1, en Gade, som gaaer østen fra Saltgade og til Steilbjerg, sønden for St. Jørgens Capel;
- 2, en Gade, som kommer sønden fra Paipot og løber i Saltgade ned til Langvedel;
- 3, en Fjerdingssti, som gaaer mere østlig, mellem Tøstene, kommende fra Paipot, og løber østen og norden om St. Jørgens Gaard;
- 4, en Fjerdingssti, som kommer vesten St. Nicolaikirke og løber norden ned til Gravskirke;
- 5, den forhen omtalte Gade, som strækker sig nordost fra Nicolaikirkegaard, og derpaa i Gravssogn ned til Langvedelstrøm;
- 6, en Fjerdingssti, som gaaer sønden fra Jes Godes sens og saa til Klostermark.

II.

Om den første af disse Gader ere Jordebogens Ord følgende:

Jt. en Gad gaaer østen aff Saltgadh och til Steilberg, som nu oben staaer, Sønden fra St. Jürgens Capel, som nylig bygt er.

Jt. aff then Jord, som St. Jørgens Capelle stoid opaa giffuer aarlig III f., som Graffuers Niubers arsninger i Vere haffner.

Du Hans Henrich bruger.

Man seer, at disse Antegnelser ere gjorte til forskjellig Tid, samt at Terpager urigtigen citerer: "sønden til St. Jørgens Capel". Da Jordebogens ældste og oprindelige Fortegnelse er forfattet før 1458, skalde man troe, at St. Jørgens Capel er bygt i Mid-

ten af det 15de Aarhundrede, mod hvil Slutning (1498) hellig Kors Capel uden for Sonderport ogsaa var stiftet. Steilberg skal (efter Grønlunds forhen omtalte Manuskript) ligge vesten (?) for Beirmollen i en Loft paa Ladegaardsmark.¹⁾ Maar saa er,²⁾ maa vi efter Nørreports Misvisning antage et mod Østen temmelig forrykket Nordpunkt; thi paa ingen anden Maade kan en Gade gaae østen fra Saltgade til Steilberg efter den nuværende Saltgades Beliggenhed, som ifolge vor paa Tingbøgerne siddede Formening er omtrent den samme som forдум. (Endnu mindre indsees, hvorledes Grønlund, der antager, at Saltgade gik mod Sønden fra Bredegade, vil komme til Steilberg ad en Gade, som strakte sig fra hans Saltgade mod Østen. Den maatte, saavidt jeg skjønner, føre over Beisen.) Kalde vi nu Saltgadens Retning nordlig og sammenholde hūnt Sted af Jorddebogen med det hos Terpager ansorte Gavebrev, hvor et Stykke Jord figes at ligge nordlig i Saltgade, vesten fra St. Jørgens Capel:³⁾ indseer jeg ikke, at dette Capel kunde ligge noget andet Sted end mellem

1) Navnet tyder hen paa, at Nettersiedet forдум har været her. Efter et gammelt Sagn, siger Grønlund, var Galgen i den sierne Oldtid været opreist midt i Ribe. Han tenker sig altsaa, som det lader, Muligheden af, at Steilberg har engang været Byens Middelpunkt.

2) I Angivelser af Beliggenhed har jeg ingen usindskrænket Tillid til Grønlund. I sine Manuskripter har han oftere sat det Modsatte af hvad der udentvivl var det Rigttige. Østen findes deraf undertiden rettet til Westen, Sød til Nord; men en Adspreddelse af dette Slags, hvortil han synes tilbørlig, er vel ikke altid blevet bemærket og berigtiget. En Forversling af Øst og West have vi seet i hans Formodning om Normandsgadens Beliggenhed. Maaske jeg, uden at vide det, selv feiler paa samme Maade.

3) R. C. p. 391.

den gamle Ladegaardstøft (Grundtegn. i D. A. m.) og Veilen, saa nær den sidste, som Jordsmønnet forhen egnede sig til at have været bebygget. Fra den Plads, som min Gisning desangaaende er falden paa, er nu en stor Deel Jord hørtført til den nye Veis Opfyldning, hvorved Jordbundens Udlægning er foranrettet. I Grunden sandtes Bygningsgruns og enkelte svære Trærødder. Mellem St. Jørgens Capel og Gravskirken har Afstanden, hvis min Formodning er rigtig, ikke været betydelig.¹⁾)

2.

Den anden Gade lader sig tænke, jevnsides ved vor Saltgade at komme fra Paipotgade og falde i Saltgade paa det Sted, hvor denne tager en østlig Retning hen imod Langebro. Jorddebogen tilfører, at den var efterbyggt. Vi ville da ikke opholde os længere ved denne tidligen afslagte Gade.

3.

Før at bestemme Beliggenheden nogenlunde af St. Jørgens Gaard, vilde det være interessant at gjøre sig et klart Begreb om dette Strædes Løb. Hvad om man, efter Jorddebogens Vink, forestillede sig St. Jørgens Gaard som en firkantet Plads, begrændset mod Vesten af Saltgade, mod Syden af Paipot, mod Østen og Norden af bemeldte Fjerdingsti? Ved denne Bestemmelse forudsætter jeg, at Læseren er orienteret

1) Denke Atlas giver omrent samme Forestilling om Beliggenheden af St. Jørgens Capel, men fortier de Grunde, hvorpaa den bygges. Den legger dette Capel mellem Nybro og St. Peder Skirke; men tilfører: Nordost, som det synes, for Nicolaikirke. Saaledes synes det vel efter Grundtegningen i dette Værk, i Virkeligheden bliver det derimod, hvis jeg ikke fejler, nærmere Nord.

efter vort foromtalte, nogle Streger mod Østen forrykkede, Nordpunkt. Vi sit da St. Jørgens Gaard til at nærme sig til Daarekisten, der efter Grønlunds Beretning, hvis Hjemmel er mig ubekjendt, skulde være en Levning af St. Jørgens Gaard.¹⁾ Hans Ord i det før omtalte Haandskrift ere følgende: "St. Jørgens Gaard findes ei heller at have haft nogen Kirke, men været alene for de Spedalske, og af samme blev efter Reformationen tilbage en Daarekiste udenfor Nørreport, hvor St. Jørgens Gaard har staet, som (Daarekisten) og siden er nedbrudt." — Den Danske Atlas antager samme Beliggenhed af St. Jørgens Gaard, og omtaler i Forbindelse med denne St. Jørgens Capel, som om dette var bestemt for Hospitalslemmerne fornemmelig, hvad vel heller ikke er usandsynligt. 1523 forlehnedes Prior og Brødre i St. Hans Kloster med St. Jørgens Gaard under Forpligtelse at holde den Gudsstjeneste, som bør holdes udi Gravskirke,²⁾ samt forsørge de Syge, som sendes dem fra de Herreder, der yde Almisse og Korn til St. Jørgens Gaard. 1552 fik Claus Sehested dette Hospital tilligemed St. Hans Kloster i Forlehnning.³⁾

A. 5.

Disse Fjerdingstier maa man, saavidt jeg sjønner,

1) Efter den Forestilling, jeg gør mig om St. Jørgens Gaards Beliggenhed, var den adskilt fra Daarekisten, som låe i Nicolaigade: men da denne Gade løber i en spids Vinkel sammen med Paipst, til hvilken St. Jørgens Gaard stodte mod Syden, var der lanskee blot en aaben, ubebogget Plads mellem Daarekisten og Hospitalset, til hvis Bygninger hin før Reformationen kan have været henregnet.

2) Efterat St. Jørgens Capel var nedbrudt, er St. Jørgens Gaard lanskee belæge under Gravssogn.

3) D. A., S. 638.

forestille sig at gaae ved Siden af hinanden, No. 4 vesten for No. 5. Om den sidste have vi forhen afgivet vor Betænkning, S. 46, Not. I.

6.

Den Mark, til hvilken bemeldte Sti gif, er formodentlig Frueklosterets Mark, som ikke kan ses norden for Klosteret, hvor deels Ladegaardens og Cathrinekirkes Forder, deels private Folks Lofter optog den hele Strækning. Snarere har denne Mark omgivet Klosteret mod Syden og Vesten. Paa Kloster-agrene varer nogle Boelssteder, som regnedes til Grav Sogn. Maaskee denne Hjerdingsii forte til disse.

St. Peders Sogn.

(St. Pederskirke. St. Pedersgade. Skibbyg-
gerplads. Den gamle Teglgård.)

Paa den anden Side af Saltgaden, mod Nord-vest, indslutter Nebbaen og den nordlige Arm af samme, som i ældre Tider kaldtes Langvedelstrøm, paa Grundtegningen i D. A. Tvedaa, en Strækning, hvoraf en betydelig Deel forrum var bebygget og indeholdt adskillige Gader, som forlængst ere forsvundne.

Det Afsnit af den gamle Jordebog, hvor flere saadanne endnu spores, vil jeg uden Aftormning eller Forandring anføre her neden under¹⁾) med tilhørende

1) Ebette er den Jordh og Ferding Stigh, som uden then norre Port ligger:

1, Primo. Som man gaar ut h at Porten, sa ligger ther en Gad h vesten fra Saltgadh och langt i then vesten til Buggn Sten pa then synder Sidh miith forne. Gad h ligger Tensens Jordh och pa then norre Sidh er St. Peders Gille Jordh.

Tal for desto lettere at kunne henvise til enhver enkelt Post.

Och nu St. Peders Gille tilhoer och skyller huert Aar IIII mѣ.
bothe Jord och Stald, som Peder Christensen Borgem, haffuer
halffdel och lass hanen Euder then anden halffdel bothe Jord
och Stald.

Ith. Bren haffuer et Stykke Jord paa then hsire Hand som mand
ganger til St. Nicolaikyrke, som Store Iwer i Beere haffuer
och nu Peder Jepsen, som koller huert Aar VIII b.

2, Ith. kommer ther en Ferdings Stigh aff ther Northen fra
Langwethel Strom och Isber Syndhen nether
til Bosens Grav — och haffuer Jess Pausen Kalgaard
paa en Dels aff then samme Ferdings och nu Peder Gundsen
haffuer i hans Feste.

3, Och wester mer kommer en Ferdings Stigh ogsaa
fra Langwethel Strom oc gaar nether til Bos-
sens Graffue som Marquard Nielsen haffuer en dels Kalgard
pa, och ligger bothe tesse Ferdings Stigh gennem then Byg-
toft, som wor Truelitke tilboret.

Jorgen Pedersen och Niels Stadsbudi haffuer then ssterste. Som
nu Birgitte Espens Dotter saa nr paa emodt offuer lang ssten
Sti Peders Kirkegارد och sa nr nether i Langwethelstrom.
Then anden yderste hauer Claus Neblaer bygt en Stald pa.
Birgitte Espens dabit IIII b. aff hendis hun bruger.

4, gaaer ther en Gad h westen langs weth St. Peders
Kirkegارد fra Langwethel Strom och Syndher
Northen (nether?) til Graven.

Som Bosens Hus paastander up til Kirkegordt en Part.

5, St. haffuer Bren then halff Tost westen St. Peders Kirke
som then gammel Teilgارد stodh opa.

6, St. En Gad gaar northen fra Sti Peters Kloshus
och nether til Langwethel Strom.

7, St. En Ferdings Stigh gaar Østen fra Sti Peder
Kirke och saa østben nether til then lille Gad, som Isber af Saltgad och ligger mellem Korsbysdre Jord och
wor Frue Kirke Jord, som ligger northen nest.

8, St. Then forte, lille Gad kommer aff Saltgad och
Isber nether til Langwethel Strom.

St. Ether østen nest then forte, lille Gad haffuer Bren eth Stykke
Gad, som kelles en Erre, (sic) som Morten Kramer haffuer bygt opa

Bed en opmærksom Gjennemlæsning af det anførte Afsnit af Jordebogen har jeg dannet mig følgende Forestilling om denne Deel af det gamle Ribe, da den endnu var bebygget.

Saltgaden antages at løbe i den forhen omtalte Netning, saaledes, at den, omtrent ligesom nu, strækker sig fra Syden mod Norden ned mod Langvedelstrøm, men dog bøjer sig til sidst østlig hen mod Langebro. St. Pederskirke, hvis Plads endnu paavises, laae omtrent i Midten af det hele Qvarter. Sønden for den løb en Gade, fra Saltgade mod Vesten. (Jordeb. N. 1.) Østen for St. Peders Kirke, 2de Streder eller Fjerdingstier, (Jordeb. N. 2 og 3), jevnsides med Saltgade, fra Langvedelstrøm ned mod den Deel af Nebsaa, som af Skibbroen ogsaa kaldes Skibbroaen, hvor Byen maa have været befæstet, da der tales om "Bysens Grave" paa begge Steder. Vesten for St. Peders Kirke en Gade i samme Netning og Udstrekning. (Jordeb. N. 4.) Vesten for samme den gamle Teglgård. (Jordeb. N. 5.) Norden for Kirken en Gade, som gik ned til Langvedelstrøm, (Jordeb. N. 6) og endelig et Strede, som shues at have gaaet fra St. Peders Kirke i en Netning fra Vesten mod Østen. (Jordeb. N. 7.) Dog falde det ikke i Saltgade selv, men i en lille Gade, som kom fra samme og gik ned til Langvedelstrøm. Denne sidste Gade, der følgelig gik fra Syd mod Nord, ligesom Saltgaden for største Delen, maa formodentlig være affat af

och nu Nijs Thomaßen i Vere haftuer och stuller huert Aar V f.
Nu Franz Matsen.

Och stodber then same Jordh noor up til Hwidh Henrichs Jordh
som nu Eggi Pedersen haftuer Staid opa.

Saltgaden paa et Sted, hvor denne boede sig noget mod Østen, og have dannet en spids Vinkel med denne. Den nuværende Saltgades paafaldende Bredde mod Nord stemmer ikke ilde overeens med min Hypothes, hvis Usikkerhed jeg iovrigt gjerne indrømmer og overlader til Læseren, hvis han finder det UImagen værd, at udtænke en anden, hvorefter Fordebogens Ansigter maaske rimeligere lode sig forklare. — Grønlund mener, at det var den førstnævnte af disse Gader, der kaldtes St. Peders Gade. Dens Huusrækker betegnes stadigen i Tingbøgerne som den nordlige og sydlige.¹⁾

Om de øvrige Gader og Streder, som berøres i Fordebogen, har jeg intet fundet i Tingbøgerne, den Fjerdingsti undtagen, som af Saltgaden gik ned til Veilen, hvorom jeg formoder at Talen er i det nedenfor anførte Skjøde.²⁾

Vesten for St. Pederskirke nævnes Skibbygger.

1) a, 1576, Esverd. prius Laurentii. Anders Lydichsen fik der til Anders Sørensen, Søren Jacobsen Borgemesters Søn, hans Stalgaard og Gaardstrum paa den Nørre Side af den Gade, som løber vesten ned mod St. Peders Kirke mellem Øgge Pedersens Stald paa den stre og Christen Friises Stald paa den vestre Side, strækende sig fra Gaden og til St. Peders Kirkegaard, samt en Kaaljord øvert over fra og ned til Pælene ved Maen.

b, 1573, Esverd. ante esto milii. Seb Larsen Glarmester og Hustru Inger fik der til Christen Nielsen Borg en Stald ud i den første Staldgade vesten Saltgade, som løber ned imod St. Peders Kirke imellem Øgge Pedersens og Birthe Friises Stalde.

2) 1619, den 13 Febr. Anne Jensdatter sal. Ebbe Jensens Enke og og Søster Venne Jensdtr. fik der til Dess Hansen deres Stald i Saltgaden, mellem Jens Andersens Stald paa Nørre Side og Kir-

pladsen,¹⁾ som formodentlig laae nærmest Aaen, siden for den gamle Teglgaard, der ligeledes efter Jorddebogen havde ligget vesten for St. Pederskirke.

Vesten og norden for St. Pederskirke laae ifølge Jorddebogen "Huoe Engh", hvor efter Sagnet de af Hans Jessen tilfangetagne Sorøvere blevet lagte paa Steile, en Begivenhed, hvorfra man, som forhen er viist, urigtigen har udledet Navnet, der stiger længere op i Tiden, men dog kaaskee har sin Oprindelse fra en ældre lignende Tildragelse, som Sagnet har forverlet med den sildigere.

St. Peders Kirke var udentvivl den ældste Gognkirke i Ribe. I Året 1486 blev den annexeret Capitlet, som beskikede en Capellan til at besørge Gudstjenesten samme steds.²⁾ 1542 blev Kirken nedlagt

sten Anderskones øde Jord paa Sandre side, strækende sig ud til Saltgaden og ud til Bvens Fierdingsted, som løber ned til Beilen.

1) a, 1587, 7 April. Hans Jessen Skæder til Jost Pedersen Hospitalss² foged paa Hospitalets Begne en Kaalgaard ved Skibbygger plads vesten ved St. Peders Kirkegaard ic.

b, 1591, 30 Oct. Den første Staldgade, som løber vesten ned fra Saltgade og til Riberaa imod Skibbygger plads.

c, 1595, den 1 Mars. Joen Pedersen Trelund skæder til Jens Jensen Skæder en Kaalgaard vesten St. Peders Kirkegaard ved Skibbygger pladsen ic.

2) Nos Hartvicus miseracione divina nec non apostolice sedis gratia Episcopus Ripensis universis et singulis presentes literas visuris seu audituris. Paternum affectum in Domino cum salute. Pastorialis cura regiminis illo est jugo onerata solitudinis ut in sibi commisso agro Dominico divini coetus angementacionem precipue consideret ac disponat, quapropter considerantes prebendarum ac reddituum Canonicorum nostre ecclesie Cathedrali quotidie serviencium exilitatem, ac pii patris more eos relevare cupientes, Eccleiam beati Petri apostoli prope Ripis cum omni juris sui plenitudine auctoritate nostra ordinaria ad usum et mensam dilecti Capituli nostri

og dens Menighed, hvortil ogsaa Mellemdammen og Nederdammen hørte, fordeelt mellem Byens 2de nuværende Sognesirker.

Dog blev Kirken ikke nedbrudt før 1673, og endnu i Terpagers Tid var Grundvolden tilbage, som han opmaalte og fandt, at Kirkens Længde var 43 Al., dens Brede 14 Al.

Pladsen, hvor Kirken har staet, bærer endnu Navn af St. Peders Kirkegaard og anvendes efter Fattigvæsenets Foranstaltung til Havedyrkning for uformuende Familier. (Historisk stat. Maanedst. f. Nibe Stift. Juli 1838, p. 54.)

Bed Jordens Gravning fremkomme jevnlig Kjendtegn paa, at her har været en Kirkegaard, saa at man ikke kan twile om, at Pladsen bærer sit rigtige Navn. Her begravedes, ifølge et Kgl. Mscr. af 1548, de, som døde af Pest.

At Kirken er bleven brugt til Sygehuus for de Fattige, seer man af Raadstueprotocollen, hvor det hedder:

Ao. 1659 d. 30 Juli blev af Magistrat og 24 Mænd samtykt, at hvo herefter tracterer dem, som bærer Lig, med Drif, Viin eller Öl eller andet, skal

prenarrati sponte ac libere ex nostra certa scientia tenore presentium anneximus et unimus cum auctoritate Capellani inibi unum post reliquum instituendi ac destituenti, nichil juris nobis vel successoribus nostris in ipsa ecclesia denuo reservantes, in cuius provisionis testimonium ac evidenciam firmorem sigillum nostrum una cum sigillo Capituli nostri pretracti presentibus duximus appendendum. — Datum anno Incarnationis Dominice MCCCC octogesimo sexto, in vigilia beati Thome Apostoli gloriosi.

have forbrudt til de Fattige i Sygehuset, nemlig St. Peders Kirke, 10 Adlr.

Til Oplysning af de Programmers Indhold, i hvilke Vibes antiquariske Topographie er blevet behandlet af mig, haaber jeg, at den iaar medfølgende Grundtegning vil kunne bidrage noget. Kun som et saadant Hjælpemiddel beder jeg den betragtet; strenge Fordringer har den ikke paataaget sig at opfylde.

Forklaring over den medfølgende Grundtegning.

(De i den første Blætte anførte Tal eller Bogstaver ere de, som findes paa mit Grundrids; den anden Blætte indeholder de tilsvarende Mærker i Danse Atlas).

De nuværende Gaders Navne.

I. I Byen.

- a 22 Grønnegade. Program 1839, S. 5.
- b 26 Fistergade, ford. Baadsmændsgade. Progr. 1839, S. 11. Mellem Grønnegade og Fistergade ere 4 Stræder, af hvilke 1, det nordligste kaldes i D. II.
- 32 Bredeslippe, 2, det næstliggende
- 30 Skidenlippe¹⁾, 3, det sydligste
- 29 Smalslippen. Strædet mellem 2 og 3 er

¹⁾ Nu Skomagerlippe.

- ubenævnt i D. A.¹⁾) Ingen af disse
Straader er paa mit Grundrids betegnet
med noget Bogstav.
- c 27 Skibbroen. Progr. 1839, S. 11. Den
Vinkelgade, som paa den nordligste Kant
boier sig fra Skibbroen til Fisergade, fal-
des i D. A.
 - 31 Sviinkrog²⁾.
 - d 23 Storegade.
 - e 24 Mellemdammen.
 - f 25 Nørreportsgade ell. Nederdammen.
 - g 5 Sortebrødregade, ford. Karensgade. Progr.
1833, S. 5.
 - h 6 Peder Dovns Gade. Sids. S. 6. Straæ-
ker sig tværs over Sortebrødregade til
Steenbogade.
 - i 12 Sønderportsgade. Gaden boier sig m. S.
og gaaer lige ned til Sønderport. Det
Straede, som forbinder denne Gade med
Skovgade, faldes i D. A.
 - 13 Smedegaden, forskjellig fra den i Progr.
1833, S. 24, omhandlede Smedegade.
 - k 7 Vægtergade, ford. Mads Høines G. Progr.
1833, S. 6.
 - l 15 Steenbogade, ford. Kramergade. Sids.
S. 7. Paa det nordligste Hjørne af den-
ne Gade, mellem Peder Dovns Gade og
Torvet, er Gaarden Porsborg. Progr.
1839. S. 6.
 - m 1 Badstuegade. Progr. 1833. S. 5.

1) Nu Mellemslippe.

2) Nu Skomagerkrog.

- n 4 Hundegade, fornum Mads Skrivers G.
Progr. 1833, S. 8.
- o 2 Klostergade. Sids. S. 8. Et Stykke
af Badstuegaden, mellem Klostergade og
Hundegade, kaldes i D. U.
- 3 Cathrinegade.
- p 8 Bispegade, ford. St. Hans Gade. Sids.
S. 21.
- q 9 Puggaardsgade.
Ligeud for Indgangen til Puggaard, paa
den anden Side af Gaden, ligger det
nuværende Stiftamthuus.
- r 11 Sviegade.
- s 18 Graabrødregade.
- t 17 Skolegade. Paa samme Side af Gaden,
hvor Latinssolen findes betegnet med E, er
Stiftsprøvstens forrige Residents, Snog-
dal, hvis Beliggenhed er paa Hjørnet af
Skolegade og Sønderportsgade. Ved Si-
den af Snogdal, i Skolegaden, er den
Gaard, hvor A. S. Wedel havde sit Bog-
trykkeri paa det saakaldte Lilliebjerg. Li-
geoverfor, paa den modsatte Side af Ga-
den, er den gamle Bispegaard, som Bi-
stopperne havde beboet fra Reformationen
og indtil Bislop J. A. Brorson, i hvis
Eid den nuværende Bispegaard i Pug-
gaardsgade blev kjøbt til denne Bestem-
melse. Mellem Skolegade og Steenboga-
de gaaer et Strede fra Sønderportsgade
til Domkirken, nemlig:

- 16 Nykind, som ikke er betegnet med noget Bogstav paa min Grundtegning.
- u 19 Grydergade, ford. Nørregræabrdregade. Progr. 1833, S. 37.
- v 21 Præstegade ford. Normandsgade. Progr. 1839, S. 2. Gaden langs med den nordlige Kirkegaardsmuur (som nu er nedbrudt), mellem Grydergade og Grønnegade, er
- 28 Bøddelgaden, hvor det ældste Raadhus laae. Gaden er ikke her særskilt betegnet. Progr. 1839, S. 4.
- x 20 Borsbrødregårdsgade.
- y 14 Skovgade, ford. Laurentiigade. Progr. 1833, S. 26.
- z 10 Gravsgade eller i D. U. Gravene. Progr. 1839, S. 50,

2. Udenfor Nørreport.

- æ 35 Saltgade, i D. U. Bredgade. Sids. S. 52.
- ö 33 Nicolaigade. Sids. S. 31.
- aa 34 Paipøtgade. Sids. S. 51.

Offentlige Bygninger, Vladse v. f. v.

- A A Domkirken. S. Adj. Hanssens Progr. 1831.
- B B Cathrinekirke.
- C C Torvet.
- D D Raadhuset.
- E E Latinssolen.
- F F Toldboden. Progr. 1839, S. 13.
- G G Nørreport. — — S. 29.
- H H Sønderportsbro.

- I I Nybro, ford. Langebro, Gravsbro. Progr.
1839 S. 47.
- K K Hunde-gades Blegdam.
- L L St. Hanses Holm. S. om den og foranf.
Blegdam Progr. 1833, S. 18.
- M M Hænger, ford. Mure.
- N N Stampemøllen.
- O O Borsbrødregård med Hauge. Progr.
1833, S. 29.
- P P Slotsbanken. Progr. 1835.
- Q Q Slotsblegdammen. Progr. 1833, S. 29.
- R R Næbsaa. Smids. S. 13.
- S S Tvedaa, ford. Langvedelstrøm. Progr. 1839,
S. 60.
- T T Hospitalet, ford. Sortebrødre Kloster. Pgr.
1833, S. 9.
- U a, Bispegaarden, den nuv. i Puggaardsgade.
- V g, Puggaard. Dens Historie findes i Progr.
1826.
- X - Pillesport. Progr. 1839, S. 10.
- Y - Spadseregang omkring Byen, anlagt af
Stiftamtmand Grev Sponeck.
- Z - Stiftsph. Justitsraad Randrup's Hauge.
- Æ - Beirmøllen. Mellem Z og Æ har den gam-
le Ladegaard ligget. Progr. 1835, S. 38.
- Ö - Apotheker v. Stockens Loft, fordum en Deel
af Nibe Ladegaards Jord.
- Desforuden er Hans Hegelunds Mark paa
min Grundtegning betegnet med H H M.
I Danse Atlas er den efter en sagkyndig
Mand, Hr. Guldsmed Bülow, Forklaring
lagt urigtigen.

Antiquariske Mærkværdigheder.

- 1 - Robberuthe. Progr. 1833, S. 12.
- 2 f Robberueport.
- 3 - St. Hans Kirke. Sids. S. 16.
- 4 - Bredegade. Sids. S. 19.
- 5 - St. Hans Gade. Sids. S. 20.
- 6 - Den gamle Bispegaard. Sids. S. 21.
- 7 c Sognegaard. Sids. S. 22.
- 8 - Smedegaden. Sids. S. 24.
- 9 - St. Michels Gade og
- 10 - St. Michels Capel. Sids. S. 25.
- 11 - Horsfald. Sids. S. 27.
- 12 - Røngensgade. Sids. S. 28.
- 13 - Helligaands Huus. Sids. S. 32.
- 14 - Graabrødre Kirke og
- 15 - Kloster. Sids. S. 37.
- 16 - St. Clemens Kirke. Sids. S. 38.
- 17 - Det gamle Raadhuus i Bøddelgaden.
Progr. 1839. S. 4.
- 18 - Raadhuset i Grønnegade. Sids. S. 5.
- 19 - Fisketorvet. Sids. S. 12
- 20 - Nicolai Kirke. Sids. S. 39.
- 21 - Nicolai Kloster. Sids. S. 39.
- 22 - Gravs Kirke. Sids. S. 47.
- 23 - St. Jørgens Capel. Sids. S. 57.
- 24 - St. Barthol. Capel. Sids. S. 55.
- 25 - St. Jørgens Gaard. Sids. S. 58.
- 26 - Gaden No. 1, som gaaer østen fra Saltgade
til Steilberg. Sids. S. 56.
- 27 - Gaden No. 2, som kommer sonden fra Pai-

pøt og løber i Saltgade ned til Langvedel.
Sids. S. 58.

- 28 - Gaden No. 3, som kommer fra Paipet og gaaer østen og norden om St. Jørgens Gaard. Den danner en Vinkel, hvilken antages at være en Levning af den næst foranførte Gade, der i Jordrebogen siges at være efterbyggt. Sids. S. 58.
 - 29 - Gaden No. 4, som gaaer vesten for St. Nicolaikirke, ned til Gravskirke.
 - 30 - Gaden No. 5, som strækker sig nordøstlig fra Nicolaikirke ned til Langvedelsstræm. Om 29 og 30 s. sids. S. 59.
 - 31 - Gaden No. 1, som går fra Saltgade mod Vesten ned til Skibbyggerplads. Efter Grønlunds Mening St. Pedersgade.
 - 32 - Første Stræde, østen for St. Pederskirke.
 - 33 - Andet Stræde, østen for samme Kirke.
 - 34 - En Gade vesten, for St. Pederskirke.
 - 35 - En Gade norden for samme.
 - 36 - En Gade, som kom fra Saltgade og går ned til Langvedel. Om disse Gader 31—36 s. Progr. 1839 S. 62.
 - 37 - St. Pederskirke. Smids. S. 64.
 - 38 - Den gamle Teglgaard. Smids. S. 62.
 - 39 - Skibsbyggerpladsen. Smids. S. 63.
-

B i l a g.

I.

Omniibus presens scriptum cernentibus Mathias Stigoti, Laurentius Jone, Andreas Hinrici, Paulus Tidemann, Johannes Kurt, Wirk Popsen, Jehan Gertsen, Hermannus remmesnider, Hannes Hinrici, Hennikinus Mwn, Wolterus et Laurentius Thome cives ripen Salutem in domino sempiternam. notum facimus universis presentibus et futuris quod sub anno domini MCCCXC quinto, sabbato infra octavas beatorum Petri et Pauli apostolorum coram nobis et aliis presentibus fide dignis in placito nostro civili propter hoc personaliter constituta honesta mulier dna Katerina reicta Erici viris discretis Consulibus nostris ripensibus fundum cum domo in eodem constructa a parte orientali ab ecclesia beati *Clementis* situm, cuius longitudo protenditur a cimiterio usque ad *plateam orientalem*, latitudo vero a terra civitatis usque ad *vicum modicum a parte aquilonari*, scotavit, alienavit et cum omni iuris plenitudine libere et sponte resignavit perpetuo possidendum. recognoscens se pro predictis ab eisdem plenum et sufficiens pretium totaliter sublevasse. Insuper firmiter obligavit se

ab omni insta impetione quorumcunque predictis consilibus prelibatum fundum cum domo appropriare, liberare et penitus disbrigare.

Quod ut vidimus et adivimus coram omnibus tenore presentis publice protestamur verbo veritatis. In cuius rei testimonium Sigilla nostra presentibus duximus apponenda. Datum anno et die suprascriptis.

2.

Alle men thethe breff se eller höre helse wy
 jesse persoen pether smalstheth foulder bothe paa
 herscaps och bysens wegen jaspar nielssen anders nielssen
 essgy holst theloff thidichsen japp holthus och se-
 nesi screder bymen i ribe Ewinneligh meth wor herre
 kungöre ath aar effther gudz byrd m c d viii then
 thiisdag nest for pinzedagh pa riber by thing war
 skikket for oss och for flere gothe men beschethen
 man Her lydich hartleffsen borgemester i ribe fram-
 ghich meth sin fri weli pa then gantze menigh almo-
 wens wegen i ribe schöthe salde och uplaath thenne
 breffwiser claus thidichsen byman i ribe then stenhuss
 meth jordh som kalles *then gamle radhuss* som byen
 maghscifste meth hanem for then stenhuss och jord
 som ligger i *grönergadh* northen *then nw radhuss*
 meth then öster del aff eth anneth stenhuss som ligger
 northen nest meth begge theres rethtichey, for that
 forde. gamel radhuss som liggendes er northen wor
 Frue kirkygadh meth alle forde. stenhuss och jord-
 zens rethtichey i brethe och i lenge meth beggy gawl
 och frii takdropp pa bothe sidhe forde. claus thidichsen

oeh hans arwing ath nydhe och ath brughe til ewinne-ligh eyæ och eyendom, och fri och ubeworti for alle mens atale som ther met rethe kan patale — ath sua for oss er sköth sköth och uplath i alle madhe som for-screneth staar til ydermere stadfestels och wynnesbyrd tha have wy for^{de}. latheth henge wor inzegel nethen for thethe breff — giuet i Ribe aar och dagh steth och thiid som forscreueth staar.

3.

(*pa eth steenhws i Grönergadh.*)

Omnia presens scriptum cernentibus, consules ci-terique cives ripenses, salutem in domino sempiternam, — tenore presentium universis tam presentibus quam futuris declaramus, veritati testimonium perhibentes, quod exhibitor presentium vir discretus andreas bun-disen nobiscum consul et concivis quandam domum lapideam, retro in curia, quam quondam inhabitabat jonas bondæ, bone memoriæ, in platea grönergatæ in-ter domos lapideas domini johannis bondæ canonici ripen et cristine gödys dötr situatum cum fundo quem occupat et exitu eiusdem domus gangstigh vulgariter nuncupato, versus ampnum sibi per nobilem matronam hæster relictam memorati jone et suos filios pro vi-ginti duabus marchis puri argenti, ad terminum pasce, in placito nostro ripen per modum forweth impigno-ratam et debito termino non redemptam elapsis dictis tribus annis quatuor placitis exhibuit legaliter redimen-dam et quod minime redempta fuit, decrevimus eandem domum cum predictis suis pertinentiis memorato an-

dree at suis veris heredibus secundum nostre civitatis iura ab antiquo conservata adiudicari, iure perpetuo possidendam, in cuius rei testimonium sigillum nostre civitatis presentibus duximus apponendum, Datum anno domini M.CCC quinquagesimo secundo sabbato proximo post festum beati nicholai episcopi et confessoris.

4.

(Pa bysens steenhus i grönergaad then sönder siide.)

Omnibus presens scriptum cernentibus, Consules certique cives Ripenses salutem in domino sempiternam. Noverint universi tam presentes quam futuri quod sub anno domini MCCC quinquagesimo primo sabbato proximo ante festum omnium sanctorum in placito nostro civili personaliter constitutus hergerdus filius jone bundæ, quondam Consulis ac concivis nostri, discreto viro exhibitori presentis andree bundysen, nobiscum consuli et concivi, quandam domum lapideam sitam in platea grönergath ad partem orientalem eiusdem platee, inter domum lapideam gödekini nyborgh bone memorie, et domum lapideam nunc ecclesie beate virginis attinentem, nec non quandam parvam domum lapideam, retro in curia ex transverso positam, dictam thwærhusæ, cum domuncula privata eidem annexa, ac omnes fundos quos occupant ipse domus, ac terras inter easdem domos situatas, singulasque terras a fundo memorate ecclesie ad orientem immediate durantes cum libero transitu versus ampnum, cum omni latitudine sua, sicut jonas pater ipsius hergerdi dignoscitur possedisse,

scotavit ac alienavit pleno iure, ac libere resignavit in perpetuum possidendas, sponte recognoscens se plenum pretium pro supradictis bonis a memorato andrea bündysen se integraliter percepisse, omniibus modis et articulis, contentis in literis super dictorum bonorum impignoratione prius factis, iuste et explete in omnibus observatis, et hoc omnibus, quorum interest uel intererit in futurum per presentes publice protestamus. In cuius rei testimonium nostre civitatis sigillum presentibus duximus appendendum. Datum anno et die supradictis.

5.

(pa eth stenhws i grönergadh tuert offuer fra tuerhus.)

Omnibus presens scriptum cernentibus thytmarus blawe, johannes Kürt, johannes bramsen, rikmarus maysen, hermannus reemsnither, gotscalcus brynnymæster, albertus sutor, wolterus woltersen, henricus gull-smyth, hincerus loough, nicholaus jacobi et johannes stoltfood cives ripen. salutem in domino sempiternam. Noverint universi tam presentes tam futuri quod sub anno domini M. CCC X C IV proxima tertia feria ante festum pentecostes in placito nostro civili coram nobis et aliis pluribus fide dignis personaliter constitutus *andreas henrici* filius henrici andree quondam consulis et concivis nostri, bone memorie, discretis viris exhibitoribus presentis *consulibus ripen* ad validatem et commodum predicte ripen. civitatis quandam domum lapideam in platea grönergath ad orientem situatam, inter dominum lapideam nunc ecclesie beate vir-

ginis attinentem et domum lapideam quam quondam gödekius nyburgh inhabitabat, ac omnes fundos eidem domui adiacentes in quibus olim retro in curia ex transverso quedam domus lapidea erat constructa, vulgariter dicta thwerhws, cum domuncula privata eidem annexa nec non terras singulas a fundo prefate ecclesie ad orientem immedie cum libero transitu vulgariter dicto gaanghstiigh durantes versus ampnum cum omni latitudine sua, scotavit, alienavit et cum omni iuris plenitudine libere resignavit, iure perpetuo possidendas, recognoscens se plenum pretium a memoratis consulibus pro predictis bonis totaliter sublevasse obligansque se ad appropriandum predictis consulibus præscriptas domos et terras ab impetione quorumcunque. Quod vidimus et audivimus in verbo veritatis lucide protestamur in hiis scriptis. Datum anno die et loco suprascriptis, nostris sub sigillis.

6.

Ericus dei gratia danorum sclavorumque rex omnibus presens scriptum cernentibus salutem in domino sempiternam. Notum facimus universis quod constitutus in placito nostro dominus Esbernus Aghisun recognovit se vendidisse et scotasse consulibus civitatis ripensis ex parte ejusdem civitatis unum fundum in Daam iuxta forum piscinum in nostra civitate iure perpetuo possidendum. In cuius rei testimonium sigillum nostrum duximus presentibus apponendum.

Datum ripis anno domini millesimo ducentesimo nonagesimo septimo, sabbato proximo ante dominicam

qua cantatur officium oculi mei, teste domino nicholao
dicto billar dapifero nostro.

7.

Jeg Cresten kremer Borgher vti Ribe giör alle
witterligt och kendes i thette myt opne breff at jegh
haffuer giordt sadhen gerickt och forligelsse medt the
ærlige Dannemend Borgemesthere Radt och menighedt
i Ribe at paa that ieg matte *opsette och bygge then*
mölle vden nörport paa byens iordt och paa that ieg
matte nyde the bygninge som byen tillhörde och satt
war wed bege sydher wed wantlöbett therfor skall iegh
och mynne arfswingे och hwem thenne mölle bruger
effter oss til ewige tidh holde then bolwerck ferdige
wyd bege sydher med peel och bolle, ledher owen
och nedhen, flodtyyer och andet, fraa möllen och saa
langt som broen recker saa that skall were byen alde-
lis udhen skadhe — och skall byen inhet holde fer-
digh vthen alle mytt peel, mytt belker och broen owen
mellem bege ende. Till windesbyrdt at saa skall hol-
des haffuer iegh hengt mytt indzegelle nedhen for
thette mytt opne breff. Dat. Ribe anno dni MDXXVI
Die sancti Laurentii.

8.

Alle men thette breff see eller höre helse wii
Andersz Eysen Fowet i Kalslunde Hered, Jeib Nielsen,
Peder Lawssen, Jep Pederssen, göre wii Widerligt aar
effter Gudz Byrd MD octavo Odensdag nest efster

helige tree Konge Dag war skikket po forne Herredzing hederlig. Man Mester Lambert Kanik i Ripe ok fegh en wwillig Stokkeneffnd af 12 Dannemen Jeib Nielsen, Peder Lawesen, Ogi Pouelssen, Mattis Truelssen, Nis Hansen i Fardrop, Peder Pederssen, Lasz lassen, Grawers i Linterop, Lawe Anderssen, Anders Knuttssen, Anders Warbo, Hans Pedersen i Fardrop, thesse XII Danne Men the elste og the beste Herredz Men the wonne poo theres troo Siell og Sannen, ath thennom full wider er i sannen och mange flere Herredz Men met them och thennom icke annet mynnes en Lawe Jenssen i Hjortwadh han hawer aarlige gifwen til Skyld af forne syn Gard Hjortwad III orthogh Korn tiil Capitell i Ripe och alder han gaff mere tiil *Frwer Kloster wedh Ribe en ien örtogh Korn förra end Kristern Jwde han nödde ok twangh ham tiil at gifve mere, ok alder han wanthe sigh ther mere in med Lowen i nogher madhe.* Ok at soo er wonnet ok tyget her for Dom som forscREWet star, thet witne wii met wore Jngsegell hengendes neden for thette Breff. Datum ut supra.

¶.

Iech Lydich Hartloffsen borghemester i Ribe bekennes meth thette mith obne breff, och myn arwing skyldigh at ware thenne breffwiser *Truwels Nielsen Forstander i Fruer Kloster i Ribe* och hans Arwing thredyve Lyb. mark gothæ Penning som i Lybech och Hamburg geue och genge ære, for huilke Penning jech til Pande setter hannem mit lordh som iech hauer lig-

gunde wden nörre Port ta den Ghade som ligger til
Fruer Kloster och westen wiith Ghaden som olaff
 Jeypssen, Hans Stach och Grawers Jenssen nw i weræ
 haue for beskethen skyld meth sodhan underschethe at
 iech æller myn arwingh schall giue forde Truwels
 Nielssen eller hans arwing huart aar to lyb. mark til
 schyld aff thet forde Jordh saa lunge som iech eller
 myn arwing the forsaud xxx mark i være haue och i
 twynne thiidhe wth ad giue som ær 1 mark wm Mis-
 sumer och en mark wm sti andree Dagh, som war stads
 rente reth wdwise och schal engen skyld eller rente
 afflass i forde Houethstool, item ware thet saa, ath
 iech eller myn arwyng wil thet forsaud Jordh ighenn
 lööse eller forsaund Truwelsz Nielsen eller hans arving
 vele theres Penningh æy lenger umbere, tha schal en
 then anden athware eth halt aar tilforne och fyrist thet
 halue aar forgangen ær, tha schal iech och myn ar-
 wing giue och betale forde Truwels Nielsen eller hans
 arwing the forsaud xxx lyb. mark igheen uden nogher
 Hinder eller Hyelperethe ther yuer tilbinder iech
 megh och myn arwing forde Truwels Nielsen och hans
 Arwing then forsaud Jordh meth sin Rethicheyth i
 brethe och i lengde ath frii och frelse och fulkome-
 lig til ath stande for eth Pant for huer Mans atale,
 som ther kand pa tale met rethe. thes til tyghe och
 wynnesbyrd tha hauer iech forde Lydich Hartloffsen
 ladeth henge mit inzegel nethen for thette breff met
 ander dandemens inzegel, som ær olaff Jeypsen Rad-
 man i Ribe, Johan Erlandszen och Anders Niessen By-
 men i thet samme steth, som iech hauer beteth och
 thette wetherligt ær. Datum Ripis Anno Dm MCDXLVIII
 in profesto Sti Severini Episcopi et martiris gloriosi.

I Forbindelse hermed staaer et senere Document, hvorved Capitlet forpligter sig at holde en Begængelse hvert Aar, Tirsdag efter Valentini, for *Truels Nielsen*, hans "Husfru" *Mette* og deres Forældre, fordi han har opladt til Capitlet forommeldte Toft uden for Nør-report, som han havde faaet i Pant af Borgemester *Lydik Hartlefsen* for 30 mk. lybsk. Dat. feria 3ia ante valentini 1454.

10.

Omnibus presens scriptum clementibus Petrus Dei gratia Ripensis Episcopus Salutem in Domino sempiternam, Discretione noverint singulorum, quod licet tenore presencium recognoscimus nos fuisse anno Domini millesimo trescentesimo quinquagesimo proxima sexta feria post Mathie Apostoli in placito justiciario Domini Ducis Jucie personaliter constitutos et donasse ac libere scotasse Canonicis Ripensibus communitatem habentibus omnia bona nostra in Parochia Jernæ et omnia bona nostra in Parochia Bellyn, que habuimus de Domina Gertrude reicta Henrici Littæ et bona nostra in Thordorph Mark, que habuimus de Henrico Kreest in Parochia Brunnum sita cum omnibus suis pertinentiis mobilibus et immobilibus nil excepto modos tamen et condicione, que secuntur, volumus observari, ita videlicet, quod dicti Canonici per procuratorem suum predictorum bonorum redditus in *tres partes* dividi faciant annuatim, quorum unam partem pro distribucionibus in choro augmentandis sibi retineant, aliam partem *Monialibus Ripis amicorum adjutorio* destitutis

et magis egentibus infra portam earum distribuant et assignent, et tertiam partem pauperibus in casis degentibus sive ostiatim mendicantibus conferant sine fraude, prout coram Deo voluerint respondere. In eius rei testimonium majus sigillum nostrum presentibus duximus apponendum. Datum anno quo supra, in profesto annunciaconis virginis gloriose.

II.

Hogeborne Försthe aller Naadigste Herre och Konning wilde eders Naades kongelige Mats hogmeg-tighet werdes for gudz skyldt at wide at wores dyb indt fore wores by Ripe er saa gott som paa en stoer ferring weg igien dreffwen sza at wy eki kunde fanghe en baad indt i aaen tiil skibbroen vthen westhen wedder oc floedt: Saa achte wy mett gudz och E. k. m. tröst tage ossz thenne szommer fore at wille forbethre then thet yderste gudt wil vndhe lycke oe naade tiil, och thet kunne wy icki bekomme uthen e. k. mats help oc bistandt: som e. k. mats Rentemester *jörgen Pederszen*¹⁾ vel wed oc kand widere berette fore e. k. m.

Sammeledes giffue wy e. k. m. ganske ydtmyge-ligen tiil kende at ther ligger en liden By vthen fore wores by Ripe vdi wor Byes rett, heder *graffsogen* som nogle aar tiil forne ickj wor vthen nogle smaa husze saa en fattig meniske kunde bo vdi, ther eblant haffide the iumfruer two smaa bygge som stodt paa theres

¹⁾ Jörgen Pedersen Rentemester omtales i Ribe Raadstue Prot.
Anno 1544.

agger ender oc haffde inthet at bruge ther tiil vthen huad forstanderen i samme closter vilde faae thennem tiil en sk. korn ij eller try af samme closteragger: som nu er laugdt tiil slottet:

Saa haffuer St. *Jörgen* som e. k. m. nu haffuer vnth tiil hospitalet i Riipe nogle boendes paa en tofft eller two som skylder inthet szaa got ther aff tiil Hospitalet andhet thet bleff thennem aff förste stedt at bo ther for theres sygdom oc armodt szom oc *jörgen* pedersen wed widere at kandt giffue e. k. m. tiil kende huor ther om er.

Ther foruthen er ther nogle smaa toffste som ligger tiil st. *Karine* swortebrödre sognekirke somme skylder III sz. aarlig somme two sz. oc somme vi sz. danske oc enthet andhet saa thet ickj belöber sig ther aff vthen 1 mk. d. ther fra i thet meste beregnet.

Paa samme toffter oc bygge er bygt saa stoer en forszammeling som huerken en part aff thennem skatter e. k. m. eller byen saa thet er jwel paa thet neste saa stort som fierde parten aff byen oc driffue vores forthe oc bruge byens egendom saa got som, osz alle tiil fortredt oc fosz foruthen hues anthen besuering oc gudzfortörnelse som ther skeer hwilket wy e. k. m. nw kort ickj kunde scrifftlig saa tiil kende giffue: wthen e. k. m^{ts} store bemödelse, oc belöber alles theres wdgisft ickj offuer $1\frac{1}{2}$ Dr i thet högeste thi enthen giffue e. k. m. eller tiil byen.

Therfore allerkiereste naadigste Herre oc konning er woes gantske ydmyge böñ oc begeringhe at e. k. mat^t for gud skyld wil werdes tiil at ramme then fatteige byes gaffn och besthe at wy motte bliffue vdassue mett samme vnyttige bygning oc folck, som osz saa

storligen henghe paa halszen bode mett ett oc andeth, hwilke aff thentem ther welige ere oc wille flytte y byen tiil osz tha er ther wel rwm thennem wele wy mett guðz tröst saa handle met som wy wille antsware for gud oc were bekendt for ethers k. mat. Oe giffue eders k. mat. all then aarlige rente som e. k. m. hör ther aff oc hospitalet oc kirken hues thennem aarlichen hör oc thet epter eders K. mats egen gode tycke og wilie forbethre; paa thet at byen ickj widere skal komme aff thennem i skade eller forderff: som befröchten des er enthen mett brandt eller andlien forrederi, helst forthi forszamlinghen er gantske stoer oc mest löszafstig som e. k. m. wel ydermire i fremtiden kan komme i forfaringe.

Kiere naadigste Herre vdi hues maade wy thet enthen mett Liiff eller godz i noghen maade epther wores fattiige ringhe formöge igien forskylde kunde, som wy dog pligtig ære tha skall e. k. m. nest (guðz?) help ther tiil finde osz gantske welwillig.

E. K. M.

ytmyge oc pligtige Tjenere
Borgemester oc Radt af Ripe.

thette bestaacer ieg Korfits Wiffeld mett egen handserifft att thette forne er lest ord fran ord for K. Mt.

12.

Alle mend thette breff seer eller höre lesze hellser wy Niellsz tögeskou byffoget vdi Rybe mattz epssen graffuers ryber ebbe clementssen claves ifsuer-ssen och Hans knudssen borgher sammested ewindelig

met gud oc kundgiöre for alle met thette wort opne
 breff Aar etc. MDXLVII then Löffuerdag for Sanetorum
 phylippi et bacobi apostolorum dag paa ryber byting
 wor skicket for osz oc megnige almosfue som then
 dag ting sögtte thienne bressuiszer *Niellsz thermenssen*
 byens kemener som loffuelig bedes finge och framle-
 dede en fwld tingz vindé aff otthe wvildige dannémend
 som er Mattz epszen grassuers Ryber ölluff Stabi Mattz
 knultszen peder krage Jens twillde ebbe clementzen
 oc christen trellundt thisze forne otthe dannemendt alle
 samdregttelige wonde paa therriis christelige tro seel
 oc sanden at thy neruerendes hosz wore samme dag
 paa forne ting hörde oc sossue at forne *Niellsz thermenszen*
 paa byens wegne haffde standen tree samfol-
 dige ting och liudelige effter konninglig Maiestattz domsz
 bressues liudellsze forboden alle grauszogen mënd at
 bygge oc baa sammested offuer then thiermyns liudel-
 sze som samme forscrefne wor kiereste naadige Her-
 res bress melder indholder oc Itthernere vduiszter Och
 ther som nogen forherder thennom at side offuerhö-
 righe emod samme ko: Mats breff at were whörsom-
 lig oc thy lider nogen brast oc skade ther offuer aff
 nogen ryber Indbygher tha shulle thii haffue ther for
 hiengialld Oc bestod dommer oc menige tingmënd
 at forne *Niellsz thermenszen* haffde standen then förste
 dregting epter paaske oc tho ting ther epter oc loffuelig
 giffuet them mondelig tiil kende at huer aff them
 skullde vide rette segh therepther At saa er wonden
 for osz thet windé wy framdellisz met wore Indzegler
 trichendes neden for thette wort opne breff.

13.

Wii Chriistiann mett gudz naade Danmarcks Norges, Wendiis oc Gottes Konning . . etc. Giöre alle wittherliigg att epter thii wore vndersaatthe borgemeester raadmenndt oc menige borgere vti wor kiöpstedt Riibe haffue hafft theriis fuldmectige her hoss oss oc berett Hvorlediis at forne wore vndersaatte haffue stoer oc merckeliig skaade vti mange maade aff graffuer sogen bye oc thet folck ther vti boer wlenn for Riibe liigen-dis oc ther bruge theriiss byes fortaa oc tiisliigeste att ther hollis megett löszagtiige folck Thaa paa thett att forne wor kiöpstedtt Riibe saa meget thes bedre kandt blifue wedt magtt oc wore wndersaatthe wedt theres nering oc bierring haffue wii vndtt oc tiilladett oc nu mett thette wortt obne breff vnde oc tiillade att forne graffuersogen bye skall strags affbrydis oc ödeleggis oc ingen epter thenne Dag att sculle mwe tiilstedis ther att boe eller haffue theriiss waning oc ther som nogenn findis att boe vti forne Graffuersogen bye oc icke haffue afflööt inden sancti hans dag midsommer förstkommen dis tha schall wore wndersaatthe vti Ribe haffue fulmagtt thet att ödeleghe, oc ther som nogenn aff thennom som boe vti Graffuersogen bye wiile Indflötte wdi Riibe oc ther bögge oc boe oc skatte oc skylle liige wedtt andre Borgere ther sammesteths thaa skall thet thennom were friitt faare Thii forbiude wii alle ihvo the helst ere eller were kunde Serdellis wore fogether Einbitzmenn oc alle andre nogen att tiilstede att bygge eller boe vti forne graffuersogen bye epter som forschrifft staar eller thennom her emodt at hindre eller i nogenn maade

forfangh att giöre Wnder wortt hylst oc naade Giffuet
paa wortt Slott Kollinghws Sönndagenn quasi modo
geniti Aar MDXLVII Vnder wortt Sygnet.

R^{tores}
Per ebbesen
Höuittzmand paa lundenis
oc Jyrgen persen
renttemester.

14.

Jordschylld aff Ribeby paa S. Jörgens Jord i Graffsogen som er VIII march och X sz d.

Wii Effterschreffne Borgemester och Raad vdi Ribe
giöre witterligt med dette wort obne breff at wii Kien-
des os och woris effterkommere, och paa Meeninge By-
ens wegne, at haffue nogen Jordt hertill Byen, som
legendis er hervdi *Grawsogen*, som *kaldis S. Jörgens Jord*, met huilchet Koniglige Maytt. wor Kiereste Naa-
digste Herre, Naadeligen haffuer vndt Byen til Euinde-
lig Eyendomb, att Byen Åarlige Aar hereffter schal
giffue til Hospital udi Suortbrödre, Otte march Thi-
schilling dansche pending, huilche Byens Kemener schal
betale och wdrette paa Thuende thider, som er hal-
deelen vd at giffue om Midsommer som er IIII mk. 5
sz. och om S. Andreæ Dag de andre IIII mk. V sz.
som wiis och wanlicht er her udi Ribe, och beplichter
wii os och woris effterkommere, paa Meeninge Byens
wegne at wdgiffue samme forne Jordschylld huert aar
i sin betemmelig tid och holde forne Hospital det al-
dielis schadislöst udj alle maade effter denne dag,

och naar som slig Pending icke Kommer till slige fattige Stacharle deris ophold, Meden brugis Eller til nogen andre deris therffue och Nytte, daa schal Borge-mester och Raad, som daa befalling haffue tage det och giffue det til Stackarle deris ophold huort dennemb helst lyster, som de wille Ansuare for Gud och were bekiednt for Kongl. May^{tt} Til ydermere Widnisbyrd Jader wii henge wore Stadz Secret nedenfor dette wort obne Breff. Schreffuit i Ribe Sancti Olai Regis Dag Aar MDXL paa det siuende.

15.

Af Raadstubog for 1596—1654.

- 1597, 2 Sept. feste Jens Laugeszen *Graff Sogen Marcks* Affgröde vdi Sex Aar, huert Aar for XXIII Daller, Regnendiz fra thenne Dag Til huer St. Morthens Dag att Betalle.
- 1604, 4 Jan. For meeninge Borgemestere och Raadt och 24 Mendt som tillstede waare feste Jens Laussen *Graffs Sogen Marck* vdi vj Aar, huert aar for XV Daller.
- 1610, 3 Sept. Feste Jensz Lauszen *Grausom* (sic) Marek vdi 6 Aar och schall han giffue huert Aar XV slett Daller huer til 32 sz. lb.
- 1616, 21 Aug. feste *Hans Heggelund Grausogen march* och Eng vdi Segs Aar fraa dette Aars dato Och schall giffue Aarligen deraf XV Daller huer til 32 sz lübsch.
- 1622, 30 Aug. feste Wellemb Hanszen *Grauffsougen Marek* och Eng vdi Segs Aars thidt fraa dett

Aars Dato at angha, Och schall hand Aarlichen
giffue der aff thil Byen 55 daller huer daller
til 32 sz lybsch Som schall vdgiffues thil Rette
Aarthide huer St. Morttens dagh.

1629, 22 Aug. bleff Begge Borggermestere vndt och
bevilliget *graffsogen Marck* och Eng vdi Sex
Aar fraa dette Aars Dato vden Afgift vdi
forskne Aaringe ephterdj adt deres Enge Som
ligge til deres Embeder ere meget forderfuet
aff sand och Stormfloodt.

(Om Graffsogenmark forekommer nu Intet för-
end)

1646, 25 Martii. Paa Riber Raadhusz neruerinde
Borgemester och Raad saa (och) de tilsorord-
nede 24 Mend, som i Dag tilstede wor dieres
Neruerelsze og sambtöche feste Borgemester
Peder Söffrensen Siebiere Toft och *Hans Heg-
gelunds* March att bruge Affröden aff i Sex
Aar, att angaa nu i dette Aar och bruge til
forde Sex Aar er wde, och schal han deraff
giffue byen aarlichen Trödussue Slette Daller,
huorpaa hand strax betalte til Hans wandell
femten Slette Daller som han schal haffue til
Teepenge (sic) til Kjöbenhaffn, disse penge sich
Hans wandell icke Af Aarsagh han icke komb
paa samme Reigse til Kjöbenhaffn, mens Bor-
gemester haffde dem ei sjelff Endnu hoes sig.
(Denne Borgemester Peder Söffrensens Fæste
maa være blevet forstyrret, saafremt Hegelunds
och Grauslundtmark er eet; thi)

1647, 22 Febr. Feste Anders Suane *Grauszlundt*

marck med hendes tilligendes Engh
Aar fra denne Dag beregnit, och
der aff give 55 Slette Daler.

1653, 22 Febr. feste V. Anders Suane
met tilligendes Eng vdi 6 este
och schal aarligen giffue til
Penge 60 Slette Dall.

Löverdagen	-
Mandagen	-
Torsdagen	-
Forsdagen	- 18d
Söndagen	- 19de
Fredagen	- 20de
Löverdagen	- 21de
Mandagen	- 23de
Torsdagen	- 24de
Söndagen	- 25de
Fredagen	- 26de
Löverdagen	- 27de

Examinationstiden ber
Den 25. anbetroede Kingdoms
dere, indebydes herved til at overvær
Mandagen den 30te September, om
mittende ettenenderne, i
bestemmer.

Latin.
N.F. Latin.
N.F. Latin.

N.F.
Latin.

N.F.
Latin.

Aars Dato at angha, Och schall hand Aarlien
giffue der aff thil Byen 55 daller huer daller
til 32 sz lybsch Som schall vdgiffues thil Rette
Aarthide huer St. Morttens dagh.

- 1629,** **22 Aug.** bleff Begge Borggermestere vndt och
bevilliget *graffsogen Marck* och Eng vdi Sex
Aar fraa dette Aars Dato vden Afgift vdi
forsk^{ne} Aaringe ephterdj adt deres Enge Som
ligge til deres Embeder ere meget forderffuet
aff sand och Stormflodt.

(Om Graffsogenmark forekommer nu Intet för-
end)

- 1646,** **25 Martii.** Paa Riber Raadhusz neruerinde
Borgemester och Raad saa (och) de tilsorord-
nede **24 Mend**, som i Dag tilstede wor dieres
Neruerelsze og sambtöche feste Borgemester
Peder Söffrensen Siebiere Toft och *Hans Heg-
gelunds March* att bruge Affgröden aff i Sex
Aar, att angaa nu i dette Aar och bruge til
for^{de} Sex Aar er wde, och schal han deraff
giffue byen aarligen Trödussue Slette Daller,
huorpaa hand strax betalte til Hans wandell
femten Slette Daller som han schal haffue til
Teepenge (sic) til Kjöbenhaffn, disse penge sich
Hans wandell ieke Af Aarsagh han icke komb
paa samme Reigse til Kjöbenhaffn, mens Bor-
gemester haffde dem ei sjelff Endnu hoes sig.
(Denne Borgemester Peder Söffrensens Fæste
maa være bleven forstyrret, saasremt Hegelunds
och Grauslundtmark er eet; thi)

- 1647,** **22 Febr.** Feste Anders Suane *Grauszlundt*

marck med hendes tilligendes Engh vdi neste 6
Aar fra denne Dag beregnit, och schal aarlig
der aff give 55 Slette Daler.

- 1653, 22 Febr. feste V. Anders Suane *Graffsmarck*
met tilligendes Eng vdi 6 efterfölgende Aar
och schal aarligen giffue til Affgift til Byen
Penge 60 Slette Dall.
-
-

De af Skolens Disciple, som iaar underkastet sig
Dimissions: Examen, ere:

- 1.**, Sophus Magdalus Høxbro, en Son af
den afdøde Amtsprovst Dr. Høxbro i Nødding;
- 2.**, Frøde August Bøgh, en Son af Toldinspec-
teur Bøgh i Ribe.

Ligesom Dimissionen forudsætter et tilfredsstillende
Udfald af Prøven, saaledes afgaae Dimittenderne i
den Orden, som Examens: Charakteren bestemmer.

Examen begynder d. 14de September og holdes i følgende Orden:

Løverdagen	d. 14de Sept.	alle Classer	(Dimittend. indbef.)	Latin&st og dansk Stiil.
Mandagen	— 16de —	Form. Dimittenderne	· · ·	Mathematik og Tyd&st.
		Esterm. Dimittenderne	· · ·	Religion og Frans&t.
Tirsdagen	— 17de —	Form. Dimittenderne og 4de Classe	· · ·	Skriftlig Overs. fra Latin.
		Esterm. alle Classer	· · ·	Gymnastik.
Onsdagen	— 18de —	Form. Dimittenderne	· · ·	Latin og Græst.
		Esterm. alle Classer	· · ·	Hebraisk.
Torsdagen	— 19de —	Form. Dimittenderne	· · ·	Historie og Geographie.
		Esterm. alle Classer	· · ·	Naturhistorie og Tyd&st.
Fredagen	— 20de —	alle Classer	· · · ·	Latin.
Løverdagen	— 21de —	· · · ·	· · · ·	Historie og Geographie.
Mandagen	— 23de —	· · · ·	· · · ·	Mathematik.
Tirsdagen	— 24de —	· · · ·	· · · ·	Religion.
Onsdagen	— 25de —	· · · ·	· · · ·	Frans&t.
Torsdagen	— 26de —	· · · ·	· · · ·	Græst.
Fredagen	— 27de —	· · · ·	· · · ·	Dansk.

Examinationstiden begynder hver Formiddag Kl. 8, Estermiddag Kl. 2.

Den os anbetroede Ungdoms Forældre og Paarørende, saavel som andre Skolens Velhavere, indbydes herved til at overvære Examens og den Høitidelighed, med hvilken den sluttet Mandagen den 30te September, om Estermiddagen Kl. 3.

VESTER MADE

ÖSTER
MADE

HOVEDENG

P

Q

Y

Y

Y

Y

Y

Y

H

E

V

M

M

M

L

K

Den

Den

S

Den

Vei til Veie

Vei til Kolding

I

HHM

Vei til Tved

Lade-
gaards-
Mark

Ladegaardstoft

N Terpagers
Toft

Frands
Klynes
Toft.

De
Rhoders
Toft

20

ö

Vei til Tange

Grundtegning
af
RIBEN
1859

Vei fra Tønder

Vei til Haderup
Vei til Ribe